

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет психології і соціальної роботи
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

Освітня програма: Соціальна робота.
Управління соціальним закладом
Спеціальність: 231 Соціальна робота

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Вплив соціальних мереж на формування батьківської компетентності молоді сім'ї

студентки **Прудкої Анни Володимирівни**

Науковий керівник:
Сватенков Олександр Васильович,
канд. пед. наук, доц.

Рецензенти:
1. Конончук А. І., канд. пед. наук, доц.
2. Кирилюк С.Д., канд. пед. наук

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
професор _____ «__» ____ 2020 р. Лісовець О.В.

Ніжин 2020

АНОТАЦІЯ

Прудка А. В. Вплив соціальних мереж на формування батьківської компетентності молоді сім'ї.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» зі спеціальності 231 Соціальна робота. – Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. – Ніжин, 2020.

Батьківська компетентність молоді формується під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, зокрема, батьківської сім'ї, засобів масової комунікації, психолого-педагогічного просвітництва тощо. Все більшого значення в цьому процесі набувають соціальні мережі.

В ході емпіричного дослідження визначено та охарактеризовано рівні впливу (високий, середній, низький) соціальних мереж та інтернет-простору на формування батьківської компетентності молоді.

Ключові слова: молода сім'я, батьківська компетентність, соціальні мережі.

Prudka A. The influence of social networks on the formation of parental competence of a young family.

Qualification work for the degree of "master" in the specialty 231 Social work. - Nizhyn State University named after Nikolai Gogol. - Nizhyn, 2020.

Parental competence of young people is formed under the influence of external and internal factors, in particular, the parental family, the media, psychological and pedagogical education, etc. Social networks are becoming increasingly important in this process.

In the course of empirical research, the levels of influence (high, medium, low) of social networks and the Internet space on the formation of parental competence of young people are identified and characterized.

Keywords: young family, parental competence, social networks.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БАТЬКІВСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДОЇ СІМ'Ї	
1.1. Зміст та структура поняття «батьківська компетентність»	9
1.2. Формування батьківської компетентності молодшої сім'ї у сучасних умовах.....	24
Висновки до розділу 1	34
РОЗДІЛ 2. Роль соціальних мереж у вихованні дітей у сучасній сім'ї	
2.1. Соціальні мережі як чинник соціалізації молоді в Україні	36
2.2. Методика вивчення впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності молодшої сім'ї	45
2.3. Аналіз результатів вивчення впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності молодшої.....	50
Висновки до II розділу.....	62
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ.....	77

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві, яке переповнене різними моделями поведінки і установками на ту чи іншу сферу діяльності, спеціальність або професію, особливе місце займає сфера батьківства, яку слід було б назвати більше ніж професією. Всі види «робіт» батькам доводилося здійснювати в різних (у тому числі несприятливих) історичних та інших умовах, проте раніше подібні процеси не були такими «безпорадними», «неповноцінними» і навіть «шкідливими», як сьогодні.

Виходячи з грамотного ставлення подружжя до ролі батьків, адекватне та правильно сформоване сімейне виховання серйозно вплине на психічне здоров'я нащадків та їх погляд на власне життя та сімейні цінності.

На сьогодні в нашій країні молоді сім'ї мають спотворене уявлення щодо батьківства, занижують свій батьківський потенціал. Велика різниця виявляється у тому, як подружжя уявляє та розуміє роль батька та матері у вихованні нащадків. Молоде подружжя по різному оцінює власні можливості у сімейному житті та батьківстві. На даний час все більше уваги приділяється різноманітним матеріальним речам, та все менше уваги приділяється сімейним традиціям, цінностям, підготовці до усвідомленого батьківства, принципам морально-етичного виховання гідного громадянина.

Сьогодні життя соціуму характеризується турбулентністю, зростаючою непередбачуваністю і викривленням життєвих орієнтирів, загостренням різних «групових» інтересів і тиском на сучасні сім'ї. В цих умовах сім'я, як соціальний інститут, все більше піддається деструктивному впливу як ззовні (з боку соціуму), так і зсередини (з боку членів сім'ї). Традиційне (нормативне) розуміння сім'ї піддається значним деформаціям і тому особливо гостро проявляється необхідністю захисту сім'ї та збереження її дійсного статусу.

У розумінні багатьох сучасників превалює нерозуміння того образу традиційної сім'ї, який вона представляла протягом багатовікової історії людства. Сьогодні, наприклад, просувається спрощене розуміння батьківського статусу, тобто покоління батьків спотворює призначення батьківства та його реальну цінність для молодого подружжя та підростаючих дітей. Крайньою формою такої «дезорієнтації» є спотворені (навмисно або через незнання) відносини між чоловіками і жінками. Видозмінюється звичний уклад подружнього життя, зокрема роль чоловіка та жінки у сім'ї. Зникають чіткі межі між «чоловічою» та «жіночою» роботою у родині.

Сучасні спотворені погляди на цінності сімейного життя, батьківства та виховання підростаючого покоління знаходяться досить далеко від усвідомлення справжньої поведінки батьків і в цілому від справжнього батьківського призначення, його духовно-моральної складової.

Протягом всієї історії людства інститут сім'ї був найважливішим учасником великих і малих історичних подій. Сьогодні інститут сім'ї залишається драйвером соціально-економічного, культурно-історичного розвитку суспільств, народів, країн. Слід зауважити, що серед причин кризових проявів батьківства є головна (коренева) причина – втрата батьками свого справжнього покликання, призначення, місії.

Проблема формування батьківської компетентності молоді сім'ї у сучасних умовах знаходиться на стадії дослідження та обговорення серед науковців. Багато вчених в країні та за кордоном продовжують вивчати та поглиблювати свої знання з цієї теми, до них можна віднести: Ю. Альошину, А. Антонова, Р. Бендлера, В. Бойко, В. Борисова, Н. Гришина, М. Єрміхіна, Б. Картера, М. Макголдрик, Р. Овчарову, В. Розіна, Л. Савінова, І. Шаповаленко та ін. Соціальнокультурні аспекти батьківської компетентності досліджували Т. Гурко, І. Кон., гендерні особливості - Е. Мілюкова, А. Співаковська, Л. Шнейдер та ін.

Основні поняття батьківства передають з покоління в покоління та закладаються в дитинстві потенційних батьків. В процесі соціалізації діти засвоюють великий багаж необхідних знань про батьківство, які є нормою у суспільстві.

Формування батьківської компетентності відбувається під впливом як внутрішніх (особистісних), так і зовнішніх факторів. Зокрема, до першої групи можемо віднести рівень інтелекту, фізичне здоров'я, рівень освіти та культури тощо. Проте, на нашу думку, більш вагомим є вплив різноманітних зовнішніх чинників, а саме: батьківської сім'ї та стилю сімейного виховання, традиції та звичаї народу, освітня політика держави тощо. Проте, у XXI ст. все більшим стає вплив на формування особистості, взагалі, та її батьківської компетенції, зокрема, засобів масової інформації та мережі Інтернет.

За даними досліджень на 2016 рік чисельність користувачів Інтернету в Україні становила близько 19 млн. осіб. Ядром інтернет-аудиторії є користувачі у віці від 14 до 44 років (76%). З них, аудиторія віком 14-24 р. – 25%, 25-34 р. – 30%, 35-44 р. – 21%, 45-54 р. – 14%, старше 55 – 11% [3]. Алексєєва Г.М. також зазначає, що найбільш поширеними видами інтернет-практик є: проведення часу в соціальних мережах (44%); перегляд, або читання новин (41%); прослуховування / скачування музики (37%); відвідування сайтів без певної мети (37%); отримання актуальної інформації (погода, курси валют, пробки тощо) (34%) [3].

Таким чином, виходячи зі сказаного вище, можна припустити, що вплив соціальних мереж на всі сфери суспільного та особистого життя є значним.

Саме тому, актуальності набуває вивчення проблеми впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності молоді. Відповідно, нами було сформульовано тему кваліфікаційної роботи: «Вплив соціальних мереж на формування батьківської компетентності молоді сім'ї».

Об'єкт дослідження : процес формування батьківської компетентності молоді сім'ї.

Предмет дослідження: зміст та чинники впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності.

Мета дослідження: визначити ступінь впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності молоді сім'ї.

Завдання:

1. Вивчити зміст та структуру батьківської компетентності.
2. Охарактеризувати процес формування батьківської компетентності у молодій сім'ї.
3. Проаналізувати соціальні інтернет-мережі як чинник соціалізації сучасної молоді
4. Вивчити змістовні характеристики впливу соціальних інтернет-мереж на формування батьківської компетенції молоді сім'ї.
5. Дослідити вплив соціальних мереж на формування батьківської компетенції молоді сім'ї.

Для досягнення поставленої мети та розв'язання висунутих завдань використовуються такі **методи дослідження:**

– теоретичні: аналіз, синтез, порівняння сучасних наукових й емпіричних досліджень з проблеми визначення соціально-психологічних умов формування батьківської компетентності у молодого подружжя;

– емпіричні: анкетування; аналіз документів, контен-аналіз, психодіагностичні методики на визначення особливостей функціонування особистісно-емоційної, ціннісно-мотиваційної та когнітивно-оцінної складових соціально-психологічної готовності до формування батьківської компетентності молоді сім'ї;

Теоретична значущість кваліфікаційної роботи полягає в узагальненні і систематизації підходів щодо формування батьківської компетентності молоді сім'ї, впливу соціальних інтрнет-мереж на соціалізацію молоді взагалі та на цей процес, зокрема.

Практичне значення роботи полягає у розробці діагностичного інструментарцію для визначення впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності молоді сім'ї, а також якісній і кількісній характеристиці рівнів впливу соціальних інтернет-мереж на цей процес.

Апробація дослідження: результати дослідження доповідались на IV Міжнародній науково-практичній конференції для молодих науковців «Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення» (м. Ніжин, 2020), III Міжнародній конференції «Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери» (м. Ніжин, 2020).

Публікації. Результати магістерської роботи були висвітлені у двох публікаціях, а саме:

1. Прудка А.В. Соціальні мережі як фактор соціалізації сучасної молоді. *Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції* (24 листопада 2020 р., м. Ніжин) / За заг. ред. О. В. Лісовця та С. О. Борисюк. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2020. – с. 89-91.

2. Прудка А.В. Проблема визначення змісту поняття «батьківство» // *Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції* (30 квітня 2020 р., м. Ніжин) / за ред. О.В. Лісовця, С.О. Борисюк. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2020. – С. 72-74.

Структура й обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (95 найменувань) та додатків загальним обсягом **80** сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БАТЬКІВСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДОЇ СІМ'Ї

1.1. Зміст та структура поняття «батьківська компетентність»

В умовах незалежної української держави сучасна наука охоплює все більше коло питань батьківського виховання, формування батьківської компетентності молоді сім'ї, а саме: теорію та практику батьківства в іноземних сім'ях, підготовки молоді до сімейного життя, моральний аспект батьківського виховання. Висвітлюються питання щодо виховання дитини в умовах неповної сім'ї, сутності закономірностей взаємодії батьків і дітей, педагогічної культури батьків, підготовки молоді до виконання батьківських та материнських функцій тощо.

У той же час дослідження на цю тему підкреслюють, що основою всебічно розвиненого батьківства є свідоме ставлення подружжя до виконання батьківських ролей, яке формується під впливом власних батьків і впливає на якість життя всієї родини [15].

Батьківство, як одна з базових життєвих цінностей багато в чому втратило свій вплив на життя сучасного суспільства. Виникаючі в суспільстві об'єктивні обставини перешкоджають реалізації традиційних моделей поведінки в сім'ях (включаючи народження і виховання здорових дітей, їхню своєчасну соціалізацію, формування ціннісно-мотиваційної сфери в сім'ях та ін). Це лягає «тяжким тягарем» на соціально-економічні, демографічні та інші процеси розвитку сучасного суспільства [4].

Соціально-економічні, політичні та інші реформи, що проводилися протягом минулих десятиліть в нашій країні і в світі в цілому, відсунули на другий план функціонування інституту сім'ї.

Криза батьківства проявляється перш за все в недооцінці ролі сімейного виховання, в «занепаді» потреби батьків в осягненні одвічного духу батьківства (усвідомленого, відповідального, дорослого). Незнання

когнітивних, емоційно-вольових, діяльнісних (поведінкових) і інших орієнтирів, методів, засобів педагогічного впливу на своїх дітей, нездатність оцінки перспектив розвитку і т. п. позбавляють батьків тих можливостей, які вели б їх до реалізації справжнього батьківства.

Очевидно, що молоді батьки мають невеликий досвід батьківства, який дістався їм від власних батьків, від родичів, сусідів, друзів. У подібних умовах виникає цілком природна потреба переосмислення батьківства, навчання цьому «ремеслу», «мистецтву» і батьківської «науки» [8].

Усвідомлення необхідності вивчення батьківства і переосмислення його досвіду виникало в різні історичні епохи. Педагоги різних часів і народів сповідали, наприклад, пріоритет сімейного виховання дітей, тобто пріоритет виховання в сімейному середовищі. У своїх працях А.Макаренко, В.Сухомлинський, К.Ушинський наголошували на актуальності проблеми підготовки молоді та молодих батьків до виконання подружніх і батьківських обов'язків, формування основ батьківської компетентності, які, на їх думку, закладаються ще в дитячому віці. Вони розглядали батьків як основних вихователів, які впливають на подальше життя дитини, а сім'ю – як первісний осередок, де з покоління в покоління передаються моральні цінності людини. Саме сім'я відіграє незамінну роль у вихованні дітей, розвиток їх індивідуальних і соціальних якостей. Проте в сучасних умовах розвитку (на Заході з другої половини ХХ ст., а в пострадянських країнах з 90-х рр..) сім'я, як соціальний інститут, опинилася в глибокій кризі (соціально-економічній, духовно-моральній та ін). Стратегії виховання і розвитку дітей в сім'ях перестали забезпечувати традиційні батьківські «схеми». Не тільки родина, але й інші соціальні інститути, в тому числі школа, в сучасну епоху також опинилися перед низкою багатьох проблем. Таким чином, необхідність вдосконалення (адаптації) педагогічної активності і зростання вимог до освітніх програм призвели до того, щоб активізувати взаємодію дітей з їх батьками, тобто тих, з ким працюють вихователі та вчителі в сучасних школах.

Категорія «батьківство» розглядається у двох аспектах [7]:

а) батьківство як функція, пов'язана з поведінковою стороною, з практикою виховання (parenting) як безумовною цінністю;

б) батьківство як особлива соціальна роль батьків у суспільстві (parenthood), що формує сім'ю як соціальний інститут.

Ці поняття взаємопов'язані, але кожне має самостійний зміст. Батьківство, як виховання дітей широко вивчається, має давні традиції і фокусується на психологічній сфері життя. Батьківство, як особлива соціальна роль батьків (їх місце в сім'ї і суспільстві) є об'єктом дослідження соціології, психології, культурології та поширює своє уявлення на весь соціальний ландшафт життя сімей [29].

Категорія «батьківство» піддається багатьом сучасним трендам: як і інші соціальні структури сучасного суспільства, інститут батьківства в складі інституту сім'ї значно деформований. Нормативні моделі (стереотипи, зразки) батьківства розмиваються через відсутність наочних прикладів у багатьох сім'ях, де розвиваються діти, які з часом самі стануть батьками. Справжніх моделей поведінки батьків стає все менше, зростає варіативність практик сімейного виховання. Відзначається занепад природного або нормативного батьківства і його перехід в область свідомо планованих варіативних моделей і стратегій батьківства.

Навіть підготовлені батьки, які звертаються до експертних знань, не отримують узгоджених та сталих рекомендацій, що веде до нової невизначеності на ґрунті усвідомлюваних і неусвідомлених протиріч у розумінні батьківства.

Минулі 20-25 років стали для інституту сім'ї періодом серйозних трансформацій від «дитиноцентричної» моделі сім'ї до «дорослоцентричної» моделі [60]. Сучасне батьківство розвивається досить суперечливо, зокрема, традиційні цінності батьківства перетинаються з тим, що батьки прагнуть самореалізуватися у житті. Звідси стає очевидною

необхідність дослідження батьківської ідентичності, більш глибокого розуміння актуальних складових батьківства.

Серед інших сучасних трендів батьківства можна назвати зростаючу різноманітність батьківського досвіду, що зумовлює зростання потреби у батьківській самоефективності.

В якості прикладів можуть слугувати [32] :

а) поєднання материнства із повною зайнятістю;

б) сім'ї, особливо освічені, відкладають народження першої дитини;

в) батьки з відносно високими доходами прагнуть продовжити професійну кар'єру і наймають помічників для догляду за дітьми;

г) спостерігається індивідуалізація батьківських функцій (як суттєвий соціокультурний фактор сучасності) та ін.

Аналіз батьківства (його соціальні ролі і практики виховання) показує його диверсифікацію, іншими словами, відбувається «ерозія» нормативних моделей батьківства (на Заході цей процес був помічений в кінці ХХ ст.).

Деструктивні зміни форм і сценаріїв життя сім'ї полягають у наступному: цілком зрілі особистості будують свої життя «поодинці» і ця модель стає все більше поширеною (у Німеччині, наприклад, майже кожне третє домогосподарство являє собою самотньо проживаючих людей), відзначається відносно високий відсоток подружніх пар, які проживають своє життя без дітей, зростає число подружніх пар, які навмисно відмовляються від батьківства (рух, що одержав назву «childfree») [61].

Спостережувані тренди збільшення варіативності форм і сценаріїв життя сімей з дітьми «не є підставою для визнання сучасного етапу як кризового» [7]. Різноманіття форм сімейного життя існувало і раніше, але головною відзнакою сучасного етапу розвитку інституту сім'ї є розмивання ідеалу сім'ї, нехтування нормативними сімейними цінностями (наприклад, посиljena участь в домашніх справах, спільна вечірня трапеза тощо), які сьогодні не в змозі забезпечити більшості сімей.

Сучасні згубні тенденції постмодерну щодо сім'ї полягають у тому, що модель сім'ї постійно змінюється під дією різних обставин, при цьому члени сім'ї (насамперед батьки і діти) не встигають засвоїти і зберегти сімейні традиції, правила та необхідні знання для виховання майбутнього підростаючого покоління. Такий нестійкий стан відносин руйнує батьківську родину, а згодом дорослі діти неминуче відчують труднощі при створення власних сімей та намагаються знайти відповіді на свої запитання в друзів, знайомих, соціальних мережах. Такі моделі дають початок новим типам сучасних сімей: гостьова сім'я, мережева, матрична та ін.

Слід визнати, що сутність кризи «традиційності» в сучасних сім'ях полягає не у великій варіативності сімейних моделей і виховних практик, а у розмиванні традиційних сімейних ціннісних орієнтирів, що веде до спотворення сценаріїв сімейного життя, а насамперед батьківської поведінки, визначає реальні сімейні відносини, які далекі від традиційних [41].

Поява дитини в родині часто стає наслідком багатьох зусиль з боку подружжя (глибокого осмислення соціального порядку, психологічних терзань, фізіологічних зусиль і ін). Дослідження таких типів сімейних відносин показують, що, з одного боку, батьки мають більш реалістичні уявлення про актуальні можливості і здібності своїх дітей; а з іншого боку матері частіше пред'являють до дітей неадекватні до їх віку вимоги, що мають завищені очікування у відношенні своїх дітей [48].

Основні традиційні цінності батьківства включають такі складові: пріоритет сімейного виховання та усвідомлення вищої цінності дітей та дитинства, повна відповідальність батьків за психологічне та фізичне здоров'я дітей, зростання дітей в атмосфері любові; непохитний батьківський авторитет та ін.

Найбільш стресогенними викликами сучасної сім'ї є: зростаючий відсоток розлучень у сім'ях, повторні шлюби, які створюють часом непереборні труднощі в сім'ях, особливо для дорослих дітей. Негативним фактором стає необхідність примирення пріоритетів сім'ї і дітей з

кар'єрними (і навіть особистісними батьківськими) пріоритетами в збиток родині. Сім'я змушена рахуватися з умовами, коли скорочується час, проведений з дітьми, а іноді пріоритетами виховання дітей «нехтують на користь інтересів дорослих» [47]. Стверджується, що це призводить до зниження віку здобуття самостійності підростаючого покоління.

У сучасній освіті широко використовується компетентнісний підхід [40], який буде використаний нижче, щоб провести аналіз основних положень з даної теми, обґрунтувати професійні судження та відтворити адекватний образ батьківства у дискурсі про роль батьківства в сучасному суспільстві.

Компетентність визначають як рівень досягнень фахівця у галузі визначеної компетенції. Компетенція ж визначає область діяльності, яка є значущою для даної діяльності в цілому, у якій фахівець (кандидат, виконавець) повинен проявити певні знання, уміння, навички, способи поведінки і рішення проблем, здібності та професійно-важливі якості особистості.

Компетенцію слід розглядати як сферу відповідальності і певну область повноважень спеціаліста. При цьому не слід плутати це поняття з поняттям «компетентність». Термін «компетенція» зручно інтерпретувати як назву деякої оціночної шкали, а «компетентність» – як такий рівень на шкалі.

Компетенції розглядаються як потенційні внутрішні якості або здібності фахівця, засновані на знаннях, досвіді, особистісних і соціально значущих якостях, життєві цінності, що виявляються в компетентностях людини (тобто виражаються в рівні його досягнень на даній шкалі компетенцій) [76].

Розрізняють компетенції, що відносяться до людини як особистості, суб'єкта діяльності і спілкування: ціннісно-сміслова орієнтація, здатність до узагальнення, інтеграції знання, громадянськість, здатність до самовдосконалення, соціальна залученість, спілкування, пізнавальна і виконавська діяльність, інформаційно-комунікаційна діяльність та ін.

Нижче представлена спроба використання наведених термінів «компетентність» і «компетенція» (competence), які знайшли широке застосування в освітній і професійній сферах, стосовно до батьківства.

Батьківство, як соціально-психологічний феномен, як одна з життєвих цінностей, заслуговує уваги дослідників і практиків, щоб глибше вивчити його багатофункціональні аспекти, навчитися практично використовувати його актуальні характеристики для культивування справжнього батьківства в сучасному житті [83].

Батьківські компетенції визначимо як готовність і здатність батьків доцільно діяти у відповідності з справжніми вимогами батьківства, самостійно забезпечувати виконання батьківських обов'язків, відстоювати свої права, а також адекватно оцінювати результати свого батьківства згідно з прийнятими суспільними нормами, вимогами, реаліями соціального середовища. Батьківські компетенції включають основні характеристики особистості батьків, складають їх єдність, цілісність, стійкість, глибину і послідовність батьківської поведінки. Сюди можна віднести також здатність і готовність батьків (як батьків, так і матерів) розуміти потреби дітей у сім'ї, створювати умови для розумного задоволення дитячих потреб та інтересів [87].

Аналіз категорії «батьківство» приймає за увагу дві рівно порядкові характеристики, які проявляються як у батьківській, так і в материнській сферах реалізації батьківства, включаючи взаєморозуміння, усвідомлення і виконання своїх батьківських повноважень, розвиток потреби учитися батьківству та ін.

Батьківські компетенції (як узагальнена характеристика батьківства) ілюструє сукупність батьківських особистісних якостей, що включають когнітивні, емоційно-вольові, діяльнісні (поведінкові) та інші компоненти, які мають рівну значущість і характеризуються наступним чином [23].

Когнітивна складова батьківських компетенцій являє собою знання про себе як батька/матері і знання про дітей (педагогічні, психологічні та ін.,

наприклад, закономірності розвитку дітей, їх потреби в кожному віці) вміння та навички виконання батьківських функцій та ін.

Емоційна складова батьківських компетенцій визначає оціночні ставлення до дітей і до себе, усвідомлення батьківських і дитячих ролей в колі сім'ї, гармонійні прояви батьківських почуттів до дітей і культивування любові в сім'ї.

Поведінкова складова батьківських компетенцій характеризує здійснення діяльності батьків по догляду за дітьми, матеріального забезпечення сім'ї, виховання та розвитку дітей у сприятливому психолого-педагогічному середовищі, а також формування сімейної культури. Сюди відносять також уміння батьків конструктивно спілкуватися в навколишньому середовищі, розв'язувати конфлікти, організувати внутрішньосімейну взаємодію (в тому числі посильну діяльність дітей), формувати систему життєвих цінностей [53].

Батьківська компетенція визначається як сукупність інтегративних якостей особистості батьків, що включають когнітивний, ціннісно-мотиваційний, емоційний і поведінковий компоненти, які мають виховну спрямованість на дітей у сім'ї, щоб повноцінно і постійно реалізовувати свої функції (ролі) в щоденному житті родини [54].

Розглянуті складові батьківських компетенцій взаємопов'язані, проявляються по-різному і можуть формувати різні типи (стилі) батьківської поведінки. При цьому когнітивні компоненти (ментальні уявлення, моделі батьківства) і емоційні компоненти (почуття батьків, їх емоційне ставлення до дітей) складають внутрішню основу для поведінкової складової (батьківське виховання, способи поводження батьків з дітьми тощо) [27].

Батьківські компетенції характеризують повноту здібностей і можливостей батьків, які мають виховну спрямованість на дітей у сім'ї, щоб повноцінно і постійно реалізовувати свої функції (ролі) в щоденному житті сім'ї, нести відповідальність, вирішувати життєво важливі сімейні питання.

Така інтегративна характеристика як батьківські компетенції являє собою справжній образ батьківства (актуальний набір якостей) незалежно від особистісних якостей, тобто батьківство в особистості людини (або нормативні координати батьківства, які закладені в особистості людини). Батьківська компетентність ж показує персоніфіковану компетенцію батьків, тобто особистість людини в його батьківстві (який рівень або потенціал батьківства, які здібності і готовність тієї чи іншої людини проявляти себе в батьківстві) [17].

Батьківська компетенція відноситься до батьків як до її носія; така компетенція існує формально, відчужено від її носія. Це можна порівняти з фаховими кваліфікаційними вимогами, що пред'являються тим чи іншим роботодавцем до фахівців. Батьківську компетенцію можна назвати за аналогією батьківською кваліфікацією. При цьому батьківську компетентність (за аналогією з професійною компетентністю) можна визначити як рівень «професіоналізму» батьків, що характеризує внутрішньо властиві даному батькові/матері батьківські компетенції [1].

Психологічний підхід до визначення поняття батьківства об'єднує :

а) онтогенетичний підхід – основні характеристики батьківських стосунків залежать не лише від культури та соціального статусу, а й від власної психічної історії. Виділяються основні етапи розвитку батьківської компетентності та батьківства від планування до реалізації в першому і другому поколіннях, етапи вагітності, зв'язок вагітності з розвитком особистості, вагітність як стадія розвитку материнства. Згідно даного підходу певний досвід неабияк впливає на взаємовідносини між батьками та дітьми, відношення подружжя до власного батьківства, інтерпретацію власних переживань та емоцій з цього приводу. До життєвого досвіду, який впливає на батьківство в майбутньому можна віднести: відносини з власними батьками, наявність чи відсутність контакту з іншими дітьми, меншими членами родини, розуміння шлюбу та батьківства;

б) аксіологічний підхід – розглядає людину в контексті основних цінностей міжособистісної взаємодії, а питання вибору системи цінностей є основою життєдіяльності людини. Цей підхід передбачає виокремлення цінності батьківства як основу духовно-моральної цінності людини, що в значній мірі визначає зміст моральних характеристик виховання;

в) психоаналітичний підхід - досліджує батьківство в контексті взаємовідношення батьків та дітей. Психоаналітики надають провідну роль материнській фігурі у формуванні сімейних цінностей. Фігура батька розглядається в контексті проблем, пов'язаних із сексуальною стадією розвитку дитини, на яку припадає дошкільний вік, відповідно до психоаналітичної періодизації дитячого розвитку;

г) діяльнісний підхід – розглядає діяльність як умову повноцінного розвитку і саморозвитку особистості. Відповідно до вище сказаного в особистості виникають й зміцнюються саме ті новоутворення, у конструювання яких особистість вкладає певну дію, почуття, працю, енергію, та проявляє цілеспрямовану активність;

7) системний підхід – розглядає батьківство, як складне соціально-психологічне явище, що включає до своєї структури певні установки, норми, цінності, батьківські почуття, відповідальність та аналізується по відношенню до індивідуальних особливостей чоловіка чи жінки, до сімейної системи в цілому (як єдиний сімейний план цінностей, норм, установок, батьківських позицій, почуттів тощо), у взаємозв'язку з батьківськими сім'ями та системою суспільства. Згідно з цим підходом батьківство визначається як «усвідомлення духовної єдності зі шлюбним партнером по відношенню до своїх дітей, що представляє собою інтегральне психологічне утворення особистості» [70].

Як зазначає Г. Філіппова, батьківство є частиною особистісної сфери жінки і чоловіка, а саме, системним утворенням, що включає потреби, цінності, мотиви і способи їх реалізації, а також систему дитячо-батьківської взаємодії.

Цієї наукової позиції дотримується Горлова Е. Л., яка вказує, що «батьківство є багатограним феноменом, який можна розглядати на двох рівнях: як складну комплексну структуру індивіда і як надіндивідуальне ціле, яке, як правило, є сукупним, тобто включає двох осіб, які вирішили дати початок новому життю» [36].

Використовуючи принципи системного підходу щодо феномену батьківства, Гурко Т. А. [39] констатує таке:

1. Феномен батьківства є відносно самостійною системою і водночас включається як підсистема до інституту сім'ї;

2. Батьківство – досить багатогранне явище, яке можна розглядати на двох рівнях: на рівні окремої особистості (матері та батька) і як надіндивідуальне ціле. Обидва рівня одночасно є етапами формування батьківства;

3. Феномен батьківства потрібно розглядати з різних складових, оскільки він має досить складну структуру. Щоб детально проаналізувати та описати батьківство потрібно врахувати наступне: індивідуальні та особистісні особливості кожного з членів подружжя, аналіз батьківства стосовно сімейної системи; аналіз батьківства у взаємовідношенні з батьківськими сім'ями; аналіз батьківства стосовно системи суспільства;

4. На формування батьківства впливають різноманітні фактори, які можна представити на декількох рівнях: макросистема – рівень впливу суспільства; мезосистема – рівень впливу батьківської сім'ї; мікросистема – рівень авторитетності власної сім'ї; рівень впливу конкретної особистості;

5. Феномен батьківства – є досить динамічним явищем, яке включає в себе безперервні процеси становлення та розвитку як самої особистості так і подружжя [51, с. 46-49].

Інтерес до проблеми вивчення сім'ї проявляється як в практичній, так і в науково-дослідній сферах. Дослідження психолого-педагогічної компетентності молоді, відображає розуміння сутності батьківства як

інтегральної і динамічної освіти особистості — це дає можливість проаналізувати особливості дитячо-батьківських відносин.

Згідно з тлумачним словником С. В. Ожегова, «компетентний» — це спеціаліст, який володіє знаннями, обізнаністю, авторитетністю в якій-небудь області. Також існують і інші визначення цього поняття. Компетентність — це така міра відповідності знань, умінь, досвіду, при яких виконуються різного рівня складності завдання і вирішуються проблеми. Такі якості як діяльність, співпраця, здатність працювати в команді, комунікативність, здатність до навчання, здатність міркувати логічно, вміти адекватно оцінювати, відбирати і аналізувати інформацію, що є складовими цього поняття.

Як свідчить теоретичний аналіз, психолого-педагогічна компетентність — це невід’ємна частина професійної підготовленості батьків, заснована на психолого-педагогічних знаннях і вироблених комунікативних навичках, що проявляється в єдності з особистісними якостями.

Розглянемо основні компоненти психолого-педагогічної компетентності батьків. Батьківство як феномен, що розглядається у вигляді складної структури, складається з ціннісних орієнтацій, батьківських почуттів, установок, очікувань, моделі сімейного виховання.

У сучасній сім’ї батьківство в значній мірі визначається рядом факторів, які обумовлені цілями, світоглядом, цінностями. Звідси висновок, що при роботі з батьками в рамках психолого-педагогічного супроводу, слід спиратися саме на педагогічний потенціал сім’ї та індивідуальні особливості особистості [50].

На думку Кучмаєва О.В., структура батьківської компетентності розглядається як сукупність трьох складових:

- когнітивна – ціннісно-сміслові орієнтації, сфера знань батьків, пошук, сприйняття і відбір інформації про виховання дитини у сім’ї.

- емоційна – виражається в здатності до міцних емоційних зв'язків з дитиною, прояву емпатії, включає загальну емоційну атмосферу, емоційний фон сім'ї, способи емоційних відносин і взаємодії.

- поведінкова – здатність батьків вибудовувати гнучку, але послідовну лінію поведінки при вихованні.

Успішне виховання дитини може відбуватися лише в гармонійній взаємодії батька та матері, передбачає усвідомлення духовної єдності подружжя по відношенню до своїх дітей.

В контексті психологічної служби освіти зміст методів діагностики визначається через систему показників сімейних взаємовідносин:

- Показники стилю взаємин у сім'ї;
- Показники стратегії виховання в родині, здійснюваного батьками;
- Показники сформованості та актуалізації батьківської позиції;
- Показники психологічної (особистісно — емоційній) стабільності батьків.

Теоретичний аналіз досліджень показує, що найбільш значні порушення розвитку особистості (депривація розвитку важливих сфер особистості, спотворене формування мотивації, характеру, самосвідомості) відбуваються у дитини, яка виховується в дисфункціональній родині з порушеними виховними стратегіями, з дефіцитом прийняття та піклування [60].

Успішність виховного впливу залежить від наступних факторів:

- час реагування батьків. Як зізнання, так і покарання результативні в тому випадку, коли батьки реагують негайно;
- послідовність і принциповість дисциплінарних вимог, у відповідь на які діти реагують позитивно у тому випадку, якщо бачать, що правила є розумними і служать справедливій меті;
- емоційне прийняття між батьками і дитиною.

Батьківське схвалення або осуд буде мати результативність, в тому випадку, якщо батьки викликають повагу; існує баланс схвалення і покарань;

вимоги не повинні перевищувати заохочень; послідовне проведення виховних заходів.

На основі вищесказаного, в освіті можна використати методи діагностики психолого-педагогічної компетентності батьків учнів:

- спостереження;
- бесіда;
- опитування, анкетування;
- збір психологічного анамнезу: інформація про сім'ю, оточення;
- психобіографічний анамнез: збір інформації про ситуацію розвитку;

В роботі В. В. Ткаченко сім'я досліджується з точки зору розвитку її психічних ресурсів для особистості. Розвиток сімейних ресурсів передбачається вибудовувати в наступній послідовності:

розвиток ресурсів особистості → розвиток подружніх ресурсів відносин
→ розвиток ресурсів дитячо-батьківських відносин.

У концепції автора особистісно-розвиваючі ресурси сім'ї включають в себе ресурси двох типів – адаптації і соціалізації особистості.

Сімейні ресурси адаптації складаються з емоційних ресурсів, ресурсів батьківської любові, безпеки ресурсів і очікування майбутнього. Цей тип ресурсів забезпечує почуття стабільності, захищеності її членів, сприяє збереженню психічного здоров'я особистості [79].

Сімейні ресурси соціалізації включають в себе три складові: когнітивні ресурси, поведінкові ресурси і ресурси особистісних досягнень. Вони спрямовані на створення умов для збагачення уявлень особистості про себе та оточуючих, про можливі способи побудови міжособистісних контактів, розширення діапазонів поведінкової активності особистості.

З точки зору автора, проблеми розвитку особистості в сім'ї виникають у разі її надмірної орієнтованості на один тип ресурсів в сім'ї, який йде на шкоду іншому типу. Так, домінантне використання ресурсів адаптації у збиток ресурсів соціалізації може привести до зростання тривожності особистості; використання ресурсів соціалізації в збиток ресурсів адаптації

до внутрішньої конфліктності, самозвинувачення, афективної поведінки, суб'єктивного переживання самотності, емоційного виснаження.

Актуалізації особистісно-розвиваючих ресурсів сім'ї утворює компенсаційний підхід. Суттю цього підходу є проведення роботи з розвитку у особистості того типу особистісно-розвиваючих ресурсів сім'ї, який раніше не входив у сферу його пріоритетів. Так, домінування в особистості сімейних ресурсів адаптації вимагає актуалізації ресурсів соціалізації, і навпаки.

Емпіричне дослідження В. В. Ткаченко показало, що ресурсами особистісного розвитку батьків у просторі дитячо-батьківських відносин виступають: батьківська любов, безбезпека, особистісні досягнення та очікування майбутнього. Саме вони впливають на успішність виконання батьками своїх зобов'язань, на подолання життєвих труднощів, збереження сім'ї, виховання дітей, досягнення високих результатів у різних сферах життєдіяльності [75].

У дослідженні розроблені методика діагностики особистісного ресурсу сім'ї та засоби актуалізації особистісно-розвиваючих ресурсів сім'ї. Психологічне проектування розкривається як основний засіб роботи з сімейними ресурсами. В якості принципів психологічного проектування особистісно-розвиваючих ресурсів сім'ї виділені: принцип системності, принцип обліку типового і одиничного, принцип звернення до внутрішніх ресурсів особистості, принцип оптимізації основних ресурсних складових сім'ї.

Багаточисельні роботи присвячені оцінюванню потенціалу сім'ї саме у вихованні та психологічному розвитку дитини, шляхів розвитку саме цих функцій сім'ї.

У дослідженні О. А. Карабанової розкривається становлення і функціонування динамічної структури соціальної ситуації розвитку в дитячому і підлітковому віці [62].

В роботі М. В. Соколової розглядаються особливості батьківських відносин на різних етапах вікового розвитку дитини. Генезис батьківства у

зв'язку з дитячим онтогенезом – основний контекст даного дослідження. На основі всестороннього аналізу зарубіжних і вітчизняних робіт з проблем батьківського ставлення автор підсумовує, що специфіка батьківських відносин полягає в подвійності і протиріччі новини позиції батьків по відношенню до дитини. З однієї сторони, це безумовна любов і глибинний зв'язок, з іншого – це об'єктивне оцінне ставлення, спрямоване на формування цінних якостей і способів поведінки [14].

Своєрідність та внутрішня конфліктність батьківського відношення полягає, з точки зору автора, в максимальній вираженості і напруженості обох полюсів. З одного боку, в силу споконвічної єдності, глибинного зв'язку матері та дитини материнська любов є вищим проявом альтруїстичного, безкорисливого, тобто особистісного, ставлення. З іншої сторони, відповідальність за майбутнє дитини породжує оціночну позицію, контроль за його діями, перетворюючи дитину на об'єкт виховання і, як наслідок, спрямованість батьків на формування певних якостей, цінних з його точки, об'єктивну оцінку дій і станів дитини [19].

Таким чином, М.В. Соколова розглядає особистісне і предметне начало як структурні складові батьківських відносин. У дослідженні доведено, що тип батьківських відносин і співвідношення його структурних компонентів визначається не тільки індивідуальними особливостями батьків, але і віком дитини. Наприклад, на ранніх стадіях розвитку максимально виражений особистісний початок, у міру дорослішання на перший план виходить предметна складова батьківських відносин.

1.2. Формування батьківської компетентності молоді сім'ї у сучасних умовах

На сьогоднішній день досить актуальною є проблема формування батьківської компетентності молоді сім'ї.

Багато вчених в нашій країні та за кордоном вивчали та продовжують вивчати цю проблему. Проблемі формування батьківської компетентності

приділяєть достатня увага, досліджуютья теоретичні засади та розробляютья практичні рекомендації. Дослідженням особливостей батьківської комптентності у сім'ях, які вже виховують дитину займалися такі вчені, як Ю. Гіппенрейтор, М. Єрміхіна, Н. Мізіна, О. Смірнова, В. Селіна, О. Хартман, В. Целуйко; особливостями підготовки старшокласниць до материнства - І. Братусь, С. Мещерякова, О. Нестерова, О. Тіунова, Г. Філіппова; вивчення феномену батьківства та виконання батьківської ролі вивчали Ю. Борисенко, Н. Гусак, О. Корман.

На думку Г. Розінайової, освоєння батьківської ролі є невід'ємним компонентом соціалізації, процесу, в результаті якого дитина «засвоює поведінку, навички, мотиви, установки і норми, властиві її культурі, що вважаються необхідними і бажаними» [24, с. 48].

Отже, щоб стати батьком чи матір'ю кожне нове покоління молоді має вчитися батьківській поведінці: їх «біологічна роль доповнюється соціальною, вивченою батьківською роллю» [74, с. 44].

Р. Овчарова виокремлює два основні етапи у формуванні батьківства. Перший етап включає в себе весь період життя до вкладання шлюбу та батьківства. На даному етапі є лише можливість стати батьком чи матір'ю, все інше існує лише теоретично, на рівні мрій, фантазій, уявлень, які безумно мотивують до створення цілісного образу майбутньої сім'ї. [2] Тут існує лише його образно сконструйований зміст, який може включати в себе «образи емоцій, пов'язані з процесом виховання дітей, окремі й загальні когнітивні схеми: планування укладу життя в умовах батьківства, планування виховного процесу, а також образи окремих поведінкових актів і всієї поведінки в цілому» [55, с. 54].

Цей етап можна умовно розділити на два періоди. Перший починається з самого народження і триває до початку пубертату. В цей період особистість спілкується та взаємодіє переважно з близькими членами родини та батьками. Другий період формування батьківської компетентності припадає на період навчання у старших класах школи, що

співвідноситься з пізнім отроцтвом і продовжується в юності. Саме в цей віковий період відбувається становлення особистості та формування гендерної ідентичності. На цьому етапі відбувається значний вплив широкого кола агентів соціалізації - друзі, однолітки, однокласники, ЗМІ, соціальні мережі. Зміни відбуваються на тлі головного новоутворення - перехідного віку.

Вище наведені періоди по-різному впливають на особистість та формують відповідно два фактора. Перший з них можна позначити як «фактор сім'ї та позасімейного оточення». Другий фактор можна визначити як фактор статевого дозрівання [6].

Так, згідно з Л. Виготським, «в драму розвитку вступає ... новий якісно своєрідний фактор – особистість самого юнака... Соціальний розвиток, який призводить до утворення особистості, набуває у самосвідомості опору для свого подальшого розвитку» [10, с. 238].

Коли народжується власна дитина розпочинається новий етап у формуванні батьківства та батьківської компетентності – етап реалізації, який триває протягом всього життя особистості. Факт народження дитини, Е. Еріксон вважав, що сам факт народження, знаменує критичний період для розвитку особистості дорослого і його соціалізації. І. Шаповаленко вважає, що «формування батьківської позиції означає остаточне прилучення до дорослого покоління». Даний етап можна розглядати як, певну послідовність різних періодів. В особистості подружжя та в батьківській поведінці відбуваються своєрідні зміни, які є відповідною реакцією на народження дитини, на її психологічний та фізичний розвиток, на дорослішання та ін.

Дослідники виділяють п'ять сімейних подій: укладання шлюбу, народження первістка, народження наступної дитини, відділення батьків від дорослих дітей (народження першого онука), смерть одного з подружжя – прабатьків. Ці події надалі формують чотири стадії реалізації батьківства: стадію передбатьківства (подружжя тільки готується стати батьками);

стадію репродуктивного батьківства, (з'являється перша дитина і можливо народження другої і наступних дітей). Ця стадія може бути коротше або довше у зв'язку з кількістю дітей; стадію соціалізованого батьківства, пов'язану з вихованням дітей; стадію прабатька, яка настає з появою першого онука, що перетворює батьків у прабатьків. Проте це не означає припинення стадії соціалізованого батьківства [9].

Науковець Бадмаєв С. О. продовжив цю ідею у своїх працях. Він визначив, що батьківська компетентність та батьківство трансформується та змінюється в процесі свого становлення під впливом різномітних факторів. Формування батьківства – це зрілість всіх його компонентів та їх психологічне структурування. Становлення батьківства це в першу чергу усвідомлення та визнання себе в ролі батьків, розуміння та прийняття на себе повної відповідальності за дитину. Формування батьківства є безперервним процесом, незважаючи на те усвідомлено чи не усвідомлено воно відбувається. Розвиток батьківства полягає в гармонійному поєднанні здійсненого раніше з потенційно можливим через перехід з індивідуального на надіндивідуальний рівень батьківства. Трансформування батьківства – це насамперед саморозвиток особистості, зміна поглядів на виховання та батьківство, зміна або доповнення до сформованого стилю виховання відповідно до трансформованих цінностей та думок.

Таким чином, науковці виділяють три етапи формування батьківської компетентності:

- інтеріоризація – трансформація зовнішнього впливу у факт свідомості особистості;

- ідентифікація, категоризація, інтерналізація, а також механізми науління, в результаті яких певні норми і цінності засвоюються, а інші відкидаються або трансформуються у свідомості людини;

- екстеріоризація – перетворення досвіду батьківської компетентності в реальні дії (відбувається в момент становлення батьками).

Аналізуючи наукові роботи дослідників, можна виокремити ряд чинників, які впливають та визначають траєкторію формування батьківської компетентності молоді. До системи факторних впливів відносять: макросистема, або рівень суспільних впливів; мезосистема, або рівень впливу батьківської сім'ї; мікросистема, або рівень власної сім'ї; індивідуальний рівень, або рівень певної особистості [2].

Крім того, вище наведені фактори впливу на батьківство поділяються на зовнішні та внутрішні. До групи зовнішніх чинників відносяться всі зовнішні впливи на особистість із макросистеми, мезосистеми, мікросистеми. До внутрішніх чинників дослідники відносять індивідуальні особливості особистості та фактори індивідуального рівня.

Такого ж підходу дотримується Беляєв К. А. [13], згідно з яким на початковому рівні відбуваються процеси інтеріоризації, що протікають на індивідуально-особистісному рівні. Він складається ще до початку сімейного життя, до моменту народження дитини. У його формуванні беруть участь зазначені вище зовнішні та внутрішні фактори впливу. Тому можна зазначити, що формування та становлення компонентів батьківства відбувається під впливом усіх груп факторів.

Бойко В. О. зазначає, що суспільний вплив зовнішніх чинників на формування батьківської компетентності потрібно розглядати та досліджувати з точки зору соціальних норм та положень (формальні аспекти) та непрямого впливу (неформальні аспекти) [21].

Формалізована сторона соціального регулювання розглядається А. Антоновим як соціальне управління «системи цілеспрямованого впливу з боку державних органів на репродуктивну мотивацію сім'ї, спрямованість, матеріальне і моральне стимулювання народжуваності в рамках демографічної політики» [13, с.75].

У кроскультурних дослідженнях таких науковців як І. Кон, М. Мід, І. Степанов, А. Сухарьов до зовнішніх факторів відносять наступні групи умов. Суспільно-економічні фактори (економічна стабільність країни,

суспільна ідеологія), культурне середовище (ступінь освіти громадян, рівень духовних цінностей, створення умов для всебічного розвитку особистості). Детальніше про вплив природно-географічних особливостей пишуть Л. Обухова, О. Шаграєва [22].

Однак, як зазначила І. Мошкова, під впливом сучасних соціально-економічних умов роль батьківства ослаблена, спостерігається дефіцит батьківської любові [26]. Криза батьківства, яка чітко проявляється у сьогоденні, - це криза традиційної форми батьківства.

Як пише Р. Овчарова, посилаючись на наукові позиції І. Кона і В. Раміх [28] «в даний час відбувається переорієнтація життєвих ролей чоловіка та жінки, змінюються соціокультурні стереотипи маскулінності і фемінності, які задаються зміною культурної парадигми в сучасних умовах. Сучасна ситуація така, що переплітаються традиційні риси жіночності і мужності. Слабшає колишня поляризація статевих ролей та, пов'язаних з ними, соціокультурні стереотипи» [14, с. 217].

На думку Н. Залевської процес ослаблення ролі батьківства є наслідком зниження значущості материнства та батьківства для молоді [8]. Формальний вплив суспільства значною мірою залежить від сприйняття особистістю батьківського статусу. Неформалізований вплив гірше усвідомлюється людиною, але він має більший ступінь впливу на формування батьківської компетентності. Даний неформальний вплив відбувається за допомогою ЗМІ, творів мистецтва та культури. На сучасному етапі розвитку суспільства найглобальнішими неформалізованим засобом впливу є інтернет-простір та соціальні мережі.

Аналізуючи літературу ми можемо виділити певні особливості впливу інтернет-простору та соціальних мереж на формування батьківської компетентності та батьківства в цілому: пропагування ранніх статевих відносин; безвідповідальне відношення до особистого життя та стосунків з протилежною статтю; популяризація агресивності; нав'язливі стандарти зовнішності, розповсюдження неправдивої інформації про батьківство

(мається на увазі так звані «інстаграмні фото сімей» коли у соціальних мережах показують легшу сторону батьківства та замовчують про можливі проблемні ситуації); зниження рівня довіри у взаємовідносинах між батьками та дітьми та ін.

На сьогоднішній день спостерігається виникнення процесу відчуження між поколіннями у сім'ї, діти вже не звертаються за допомогою до батьків. Саме тому існує спроба створення сайтів, які спрямовані на формування батьківської компетентності молоді. Наприклад, Центр свідомого батьківства SWEET Дитя було створено у Львові у 2005 р. за підтримки Асоціації свідомого батьківства України (Громадська організація «Асоціація свідомого батьківства»).

Інтернет-простір та соціальні мережі наразі мають серйозний вплив на розвиток та формування світогляду молоді. При правильній фільтрації інформації та створенні певних віртуальних освітніх середовищ можна сформувавши правильні погляди на сімейні цінності, на подружні відносини, на батьківство.

Тому формування батьківської компетентності може бути початковою ідеєю, навколо якої може бути створене інформаційно корисне поле. Таким чином, молодь зможе знайти відповіді на запитання щодо батьківства та сім'ї. Для сучасних компетентних батьків характерні рефлексія, свідомий вибір моделей виховання, цінностей сім'ї, правил, установок та норм навколо яких формуються дитячо-батьківські відносини.

Головним атрибутом батьківства є особиста усвідомленість батьків щодо своєї ролі. Відповідальність за благополуччя дитини, уміння створити та забезпечити комфортне середовище для інтелектуального, фізичного та психологічного розвитку – це все особиста усвідомленість батьків [51].

На сьогодні добре відомі проблеми сучасних сімей. До них відносять: погіршення умов життєдіяльності, знецінення моральних цінностей та принципів, послаблення виховного потенціалу сім'ї, перетворення та заміна фундаментальних людських цінностей, низький економічний рівень,

житлово-побутова невлаштованість, безробіття та ін. Як наслідок, психологічне та фізичне насильство над дітьми, дисгармонійні міжособистісні стосунки, відсутність взаємоповаги, жорсткість, агресивна поведінка, алкоголізм, наркоманія. В умовах постійної соціально-економічної кризи у суспільстві, змінилися життєві стилі, знецінилися цінності та правила. Всі ці умови призвели до глобальної трансформації у сімейній сфері, вони негативно впливають на сучасний стан та подальший розвиток інституту сім'ї.

У сучасному інституті сім'ї спостерігається індивідуалізація шлюбно-сімейних відносин та стійка тенденція до егалітаризації. В Україні поширюються закордонні форми сім'ї, спостерігається високий рівень конфліктів та розлучень, зростає кількість неповних (материнських) сімей, поширюється материнство поза шлюбом. У сфері батьківства переважають однодітність і свідома бездітність; зменшується число малодітних сімей та майже втрачені традиції багатодітності. Молодим батькам на сьогодні важко вдається реалізувати виховний потенціал, і як наслідок збільшується число дітей з педагогічною занедбаністю, різноманітними девіаціями, труднощами у соціалізації та іншими соціальними проблемами [84].

В сучасному світі відбувається послаблення та розрив родинних зв'язків, взаємовідносин між поколіннями. Відповідно до минулої політичної ситуації в країні, в період так званої перебудови, формувалися нові погляди на сімейні цінності. Ціннісна дезорієнтація поглядів на сім'ю, слабка політична та соціально-економічна ситуація в країні створили не найкращі умови для формування батьківської компетентності молоді.

О. Андрєєва вважає, що на ступінь готовності молодого подружжя до батьківства впливають дитячо-батьківські відносини. Тобто рівень емоційності, уваги, конфліктності між поколінням батьків та дітей, батьківської позиції та ін. Відомо, що в більшості випадків партнер обирає собі супутника життя з подібним дитинством або з однаковим набором

сімейних проблем [10]. Дуже важливим є той факт, якою, за порядком народжуваності, дитиною є партнер у прабатьківській родині, чи мав досвід спілкування з протилежною статтю (братом або сестрою).

Цю ж думку підтверджує теорія Е. Берна про передачу «батьківського сценарію». ««Сценарій життя – батьківський сценарій» – це неусвідомлений план життя, який людина в основних рисах створює для себе в дитинстві під впливом батьків, важливих для нього людей і подій. Детальніше сценарій прописується до 18 років, і ... виповнюється все життя за умови, що людина не захоче його усвідомити і осмислено змінити». «Сценарна матриця», за допомогою якої створюється сценарій, містить послання від батьків про те, як треба жити, як вести себе в певних ситуаціях, які є заборони і дозволи, які моделі поведінки, норми, мораль, почуття є прийнятними і «неправильними й забороненими», і, звичайно, інформацію про те, як ведуть себе батьки, що вони роблять, що і як говорять, а про що замовчують, приховують».

На думку Голод С.І. [20], найпростішим та безпосереднім втіленням сценарію життя є повторення життєвої лінії батьківської сім'ї. Як показує практика, дівчата повторюють долю матері, а хлопчики – долю батька. Якщо в житті дітей батьки були присутні епізодично, то може бути повторення сценарію життя іншого значущого дорослого. Саме тому, з точки зору Е. Берна, якщо батьки не досить ефективно виконують свої виховні функції по відношенню до дітей, то і наступне покоління не зможе сформувати батьківську компетентність. Важливо, щоб молоді люди до 18 років (період коли за Е. Берном закріплюється «батьківський сценарій») мали змогу переглянути «Батьківський сценарій» та свідомо обрали власну стратегію поведінки у майбутньому сімейному житті [17].

«Психолого-педагогічна некомпетентність батьків негативно впливає як на повноцінний розвиток особистості дитини, так і на стабільність сім'ї», - зазначала у своїх роботах Н. Захарюта [34]. Подібну думку щодо важливості формування батьківської компетентності поза сім'єю вказували

такі науковці як: А. Ганичева, О. Зверева [35]. «У таких дітей, як правило, порушена трансформація об'єктивного в суб'єктивне, пізнаване емоційно не переживається дитиною, а суспільно-значуще не перетворюється в особистісно-значуще. У підсумку це веде до нерозвиненого або деформованого упередженого ставлення до світу, до себе, до відсутності прихильностей, дефіциту любові і ласки, зниженої ініціативності в різних видах діяльності тощо» [35].

Взаємопідтримка та взаєморозуміння, розумний розподіл сімейного та особистого, самореалізація, змістовне дозвілля, рівноправна участь у вихованні дітей, розподіл домашніх справ - утворюють сприятливе сімейне середовище для формування гармонійної особистості. Сімейна єдність, соціальна підтримка з боку суспільства та держави виступає як захист та підтримка для майбутніх батьків.

Аналізуючи особливості впливу внутрішніх факторів на формування батьківської компетентності молоді можна зробити висновок, що найбільший вплив здійснюють репродуктивні установки і репродуктивна поведінка особистості [13].

«Велику роль відіграють внутрішні суб'єктивно-психологічні чинники формування батьківства. До них належать: ціннісний фактор, фактор синтезу свобод, фактор дружелюбного компромісу, фактор партнерства», - зазначає Зимова О. В. [44]

Карцева Л. В. зазначає, що емпатія є важливою та необхідною особистісною якістю для материнства. Ці ж погляди підтримує та продовжує Н. Малярова, яка наголошує на важливості емпатійного комплексу якостей для виконання психотерапевтичної функції шлюбу.

І. Бусигіна та Т. Павлова визначають наступні особистісні фактори батьківства: «Я-концепція (образ Я, самооцінка, самовідчуття); самовизначення (сміслові засоби (ідеал, образ майбутнього, образ ідеальної дитини, образ ідеального батька), цінності); батьківські установки, батьківські очікування, батьківські почуття, батьківська позиція;

батьківська відповідальність і стиль сімейного виховання; батьківська роль; потреба в дітях» [6].

Можемо зробити висновок, що основним механізмом формування батьківської компетентності в молоді виступає процес статево-рольової ідентифікації в батьківській родині. Проявляється він у відтворенні моделі батьківської сім'ї у майбутньому шлюбі. Батьківські взаємовідносини стають еталоном для наслідування, хоч і не завжди є такими насправді.

Висновки до розділу 1

Отже, у межах I розділу було доведено, що молоді батьки мають невеликий досвід батьківства, який дістався їм від власних батьків, від родичів, сусідів, друзів. У подібних умовах виникає цілком природна потреба переосмислення батьківства, навчання цьому «ремеслу», «мистецтву» і батьківської «науки». Усвідомлення необхідності вивчення батьківства і переосмислення його досвіду виникало в різні історичні епохи. Педагоги різних часів і народів сповідали, наприклад, пріоритет сімейного виховання дітей, тобто пріоритет виховання в сімейному середовищі. Саме сім'я відіграє незамінну роль у вихованні дітей, розвиток їх індивідуальних і соціальних якостей.

Також у межах роботи визначено, що батьківські компетенції (як узагальнена характеристика батьківства) ілюструють сукупність батьківських особистісних якостей, що включають когнітивні, емоційно-вольові, діяльнісні (поведінкові) та інші компоненти, які мають рівну значущість і характеризуються наступним чином. Когнітивна складова батьківських компетенцій являє собою знання про себе як батька і знання про дітей (педагогічні, психологічні та ін., наприклад, закономірності розвитку дітей, їх потреби в кожному віці і інші) вміння та навички виконання батьківських функцій та ін. Емоційна складова батьківських компетенцій визначає оціночні ставлення до дітей і до себе, усвідомлення батьківських і дитячих ролей в колі сім'ї, гармонійні прояви батьківських

почуттів до дітей і культивування любові в сім'ї. Поведінкова складова батьківських компетенцій характеризує здійснення діяльності батьків по догляду за дітьми, матеріального забезпечення сім'ї, виховання та розвитку дітей у сприятливому психолого-педагогічному середовищі, а також формування сімейної культури.

Таким чином, на формування батьківської компетентності молодого подружжя впливають такі зовнішні фактори, як освітня політика держави у сфері статевого виховання, вплив загальноосвітнього навчального закладу, вплив засобів масової інформації та Інтернет-простору, соціальних мереж, вплив батьківської сім'ї та сімейного виховання.

В умовах розвитку сучасного суспільства все більш очевидним стає набуття ключової ролі молоді як соціальної групи, особливою в розвитку держави і суспільства. Молодь – це покоління, в залежності від якого перебуває майбутнє України і за визначеннями має вигідні відмінності від інших груп населення за рівнем здоров'я, ступеня інтелектуальної активності і мобільності. Тому і в рамках якого дослідження необхідно розглядати кожного представника молоді в якості реально діючої особи, її соціального становлення, розвитку.

РОЗДІЛ 2. Роль соціальних мереж у вихованні дітей у сучасній сім'ї

2.1. Соціальні мережі як чинник соціалізації молоді в Україні

Термін «соціальні мережі» був введений у 1954 році як результат подальшої розробки соціологічного підходу до вивчення зв'язків між людьми за допомогою соціограм. Його автором був соціолог з «Манчестерської школи» Дж.Барнс. Зрозуміло, що у середині ХХ ст., за відсутності комп'ютерних технологій та інтернету, термін «соціальні мережі» використовувався для дефініції суспільства, як складної мережі стосунків між людьми.

Розвиток мережевих технологій, поява Інтернету у 80-90-х рр. ХХ ст., призвели до «запозичення» у соціології сферою інформаційних технологій терміну «соціальні мережі». Вже у 1984 році Національним фондом наук США було створено міжуніверситетську мережу NSFNet, а у другій половині того ж десятиліття з'являються перші прообрази соціальних мереж сучасного типу – Prodigy, CompuServe і The Well. У 1995 році в США з'являється портал Classmastes, який давав користувачам можливість знайти однокласників та старих друзів [43].

Перше десятиліття ХХІ ст. вважають часом найбільшого розвитку соціальних мереж в Інтернет. Зокрема, з'явилися LinkedIn (2002), MySpace (2003), Facebook (2004), Twitter (2006), Вконтакте (2006). Бурхливий розвиток цих та інших ресурсів триває і понині. Зокрема, за даними компанії Statista, аудиторія користувачів соціальних мереж у світі протягом періоду з 2010 по 2020 рік зросла більш ніж у чотири рази – з 970 мільйонів до більш ніж чотирьох мільярдів [94]. Саме тому, на сьогодні ми маємо говорити не просто про соціальні мережі, а цілу систему соціальних медіа в мережі Інтернет.

Німецькі науковці А. Каплан та М. Хайнлайн під «соціальними медіа» розуміють «групу Інтернет-додатків, що спираються на ідеологічні та

технологічні основи Web 2.0 і які дозволяють створювати та обмінюватися вмістом, створеним користувачем» [93, с. 61].

Шульга М.І. визначає поняття «соціальні медіа» як «медіа, розроблені для поширення інформації через соціальну інтерактивність, створені за використання легкодоступних технік» [88]. На думку науковця, вони, завдяки використанню сучасних інформаційних технологій, дозволяють задовольнити потребу користувачів у соціальній взаємодії шляхом перетворення медіа-монологу у медіа-діалог.

Деркаченко Я.А. під «соціальними медіа» розуміє «вид мас-медіа, ряд онлайн-технологій на принципах Web 2.0, завдяки яким споживачі контенту через свої коментарі стають його співавторами і можуть взаємодіяти, співпрацювати, спілкуватися, ділитися інформацією або брати участь у будь-якій іншій соціальній активності з теоретично усіма іншими користувачами певного сервісу» [43, с. 52].

У статті «Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media» (англ., «Користувачі світу, об'єднуйтеся! Виклики та можливості соціальних медіа») А. Каплан та М. Хайнлайн запропонували класифікацію соціальних медіа, поклавши в її основу два критерії: включеність користувача та можливості для самопрезентації/саморозкриття. В залежності від реалізованості у соціальних медіа цих критеріїв, вони виділили шість видів соціальних медіа, а саме: спільні проєкти (наприклад, Вікіпедія); блоги (наприклад, LiveJournal); контент-спільноти (наприклад, BookCrossing); соціальні мережі (наприклад, Facebook); віртуальні ігрові світи (наприклад, World of Warcraft); віртуальні соціальні світи (наприклад, Second Life) [93, с. 62-64].

Таким чином, можемо сказати, що соціальні медіа є важливою частиною життя людини у сучасному світі. Вони створюють можливості не лише для самопрезентації чи розширення кола соціальних контактів, а й обміну думками, предметами, науковими здобутками тощо. Проте,

враховуючи тему та предмет нашої кваліфікаційної роботи, далі детальніше розглянемо саме соціальні мережі та їх вплив на соціалізацію молоді.

Аналізуючи соціальні мережі, як явище Якимчук О. в загальному визначає їх як «спільноту людей, об'єднаних спільними інтересами, спільною справою, які мають інші причини для безпосереднього спілкування між собою» [89, с. 147]. Зазначимо, що дана дефініція не може використовуватись для визначення соціальних мереж в Інтернеті, адже є узагальненим розумінням змісту даного поняття з позицій Дж. Барнса, П. Ердоса, Д. Уоттса та інших дослідників у 50-х роках ХХ ст., тобто, ще до появи самої можливості онлайн комунікації. Проте, ключові поняття, закладені в ньому, (зокрема, «спільнота людей», «спільні інтереси», «спілкування») знайшли своє відображення і в дефініціях соціальних мереж в Інтернет.

Так Басс А. та Стросс Н. (Buss A., Strauss N.), аналізуючи онлайн спільноти, говорять про безпосереднє регулярне спілкування користувачів, їх спільну діяльність та інтереси, як ключових характеристиках, що відрізняють онлайн спільноти від інших сайтів [92, с. 4-5].

Враховуючи технічну складову у роботі соціальних Інтернет-мереж, у їх визначеннях дослідники, окрім зазначених вище ключових характеристик, додають також відповідну термінологію. Так Коган К.М., говорячи про соціальні Інтернет-мережі, визначає їх як «систему пов'язаних між собою каналами зв'язку акторів» [49, с. 65]. При цьому, він наголошує на їх ключових характеристиках, а саме: рівноправність акторів у горизонтальній структурі мережі та розподілений тип зв'язку між ними в будь-який конкретний момент часу.

Пінчук О.П. та ін. розглядає соціальні мережі з точки зору технологій як «інтерактивний, з великою кількістю користувачів веб-сайт, контент якого наповнюється самими учасниками. Сайт представляє собою автоматизоване соціальне середовище, яке дозволяє спілкуватися групі користувачів, об'єднаних загальним інтересом» [90, с. 32].

Як «технологічні комплекси організації і управління обмінами електронною інформацією між суб'єктами соціальних відносин, призначені для забезпечення горизонтального спілкування зацікавлених у ньому абонентів, об'єднаних спільними інтересами, інформаційними потребами та навиками спілкування» визначає соціальні Інтернет-мережі Онищенко О.С. [68, с. 18-19].

Досліджуючи соціальні інтернет-мережі як окремий тип сайту, Лобовікова О.О. та Мельніков А.С. визначають їх як «веб-сервіс, що забезпечує можливість комунікації великих груп людей та їхнє об'єднання у віртуальні спільноти за інтересами» [57, с. 155]. Ключовою особливістю побудови таких сайтів, на думку науковців, є те, що їх зміст наповнюється за рахунок діяльності самих користувачів, а до комунікативних можливостей додається також можливість споживати медіа-контент, використовувати розважальні продукти, вести інші види діяльності.

Еллісон Д. та Бойд Н. (Boyd D., Ellison N.) розкривають зміст поняття «соціальні Інтернет-мережі» через ключові, на їх думку, можливості, які вони надають користувачам, а саме: створювати публічний або напівпублічний профіль в обмеженій системі; сформувати список інших користувачів мережі для комунікації; розширювати коло своїх контактів за рахунок списків інших користувачів. [91, с. 211].

Івашньова С.В. пропонує розглядати соціальні інтернет-мережі, як «віртуальний майданчик, що забезпечує своїми засобами спілкування, підтримку, створення, розбудову, відображення та організацію соціальних контактів, у тому числі й обмін даними між користувачами і обов'язково передбачає попереднє створення облікового запису» [46, с. 15].

Таким чином, підсумовуючи усе вищесказане щодо дефініції поняття «соціальна інтернет-мережа», можемо зробити висновок про те, що їх ключовими характеристиками є:

- соціальна інтернет-мережа – це веб-сайт, на якому користувачі мають можливість створювати автономний публічний, або

напівпублічний профіль, наповнення якого залежить лише від їх бажань та інтересу;

— наповнення контентом соціальних інтернет-мереж здійснюється за рахунок активності самих користувачів;

— користувачі отримують можливість розширювати коло соціальних контактів, встановлюючи зв'язки з іншими (соціальні зв'язки) та здійснювати спільну діяльність, створюючи соціальні об'єкти (тематичні групи).

Далі розглянемо види соціальних мереж, які існують сьогодні.

Вайт М. (White M.), виходячи зі спрямованості соціальних мереж на певну цільову аудиторію, виділяє сім видів, а саме [95]:

1. Соціальні інтернет-мережі для міжособистісних зв'язків та контактів (наприклад, Facebook, Twitter та ін).
2. Соціальні інтернет-мережі для обміну візуальним контентом (відео та фото) (наприклад, YouTube, Instagram та ін).
3. Професійні соціальні інтернет-мережі призначені для розвитку та побудови кар'єри (наприклад, LinkedIn, Classroom 2.0 та ін.).
4. Інформаційні соціальні інтернет-мережі, які містять лише вузькоспеціалізовану інформацію по певній темі (наприклад, The Nature Conservancy, Do-It-Yourself Community та ін.).
5. Освітні соціальні інтернет-мережі (наприклад, The Student Room, The Math Forum та ін.).
6. Соціальні інтернет-мережі для людей зі спільними хобі (наприклад, Grow It, My place at Scrapbook.com та ін.).
7. Наукові соціальні інтернет-мережі (наприклад, Academia.edu, ResearchGate та ін.).

Нестеренко Г.О. та Тишкова О.В. об'єднують усі соціальні інтернет-мережі у три групи, а саме: мережі загальної тематики (наприклад, Facebook), спеціалізовані соціальні мережі (наприклад, Grow It чи Geni), ділові соціальні мережі (наприклад, Academia.edu чи LinkedIn) [64].

Аналіз наукової літератури по темі дослідження дає підстави зробити висновок про єдність, в загальному, дослідників щодо питання визначення функцій соціальних інтернет-мереж. Зокрема, Деркаченко Я.А. виділяє п'ять функцій соціальних мереж, а саме [43, с. 54]:

1. *Комунікативна функція.* Реалізується через опосередковані інформаційними технологіями соціальні контакти користувачів соціальних мереж. Причому, як зазначають Онищенко О.С., Горюхов В.М., Попик В.І. та ін. «аналіз тенденцій розвитку віртуальних характеристик комунікації в їх зв'язку з різними телекомунікаційними засобами показує збільшення віртуальних аспектів у процесі встановлення й підтримання зв'язку у разі зменшення безпосереднього візуального та аудіального контакту» [68, 24].
2. *Інформаційна функція.* Реалізується через продукування та отримання користувачами соціальних інтернет-мереж інформаційних повідомлень, а також через функцію «записної книжки» [68, с. 26] – зберігання важливої особистої інформації, нагадування про важливі дати чи дні народження тощо
3. *Функція формування ідентичності.* Вона реалізується через можливість користувача самостійно створювати та редагувати власний список соціальних контактів та об'єктів (сторінок, груп), з якими він/вона взаємодіє під час користування веб-сайтом, тим самим ототожнюючи себе з певними поглядами, думками, політичними течіями, філософськими ідеями, світоглядними позиціями тощо.
4. *Розважальна функція.* Сучасні соціальні мережі дозволяють своїм користувачам не лише обмінюватись інформацією чи повідомленнями, а й створюють можливості для спільних онлайн ігор та обміну розважальним контентом (наприклад, відеороликами чи картинками).

5. *Соціалізуюча функція.* Дана функція реалізується через можливість акумуляції індивідуального досвіду користувачами в системі «друзів» та «груп».

Окрім вищезазначених Онищенко О.С., Горовий В.М., Попик В.І. та ін. додають до переліку ще дві, а саме [68, 24-26]:

6. *Функція психологічної розрядки.* Дослідники, визначаючи дану функцію соціальних інтернет-мереж, говорять про створену такими веб-ресурсами можливість «виплеснути свої емоції, викласти наболіле, поділитися проблемами» [68, с. 26].
7. *Функція самопрезентації та самовираження.* Дана функція реалізується через наповнення користувачем власного профілю, а саме: інформація, яку він повідомляє про себе (вік, сімейний стан, місце роботи чи рід занять, місце навчання тощо) та інформація, яку він/вона продукує (дописи, репости, фотографії тощо).

Далі розглянемо детальніше саме реалізацію в межах соціальних інтернет-мереж соціалізуючої функції.

Безпалько О.В. визначає соціалізацію як процес входження людини в суспільство разом із її соціальними зв'язками та інтеграцією в різні типи соціальних спільнот, унаслідок чого відбувається становлення соціального індивіда [12]

Соціалізація триває протягом усього життя людини. Її традиційні форми можна умовно поділити два види, а саме: первинну і вторинну. Первинна соціалізація починається від народження і відбувається у межах родинних зв'язків; вторинна починається з часу входження людини у взаємодію з різноманітними соціальними інституціями поза межами безпосереднього середовища [82, с. 222-223].

Веретенко Т.Г. та Снітко М.А. визначають Інтернет «одним із соціальних інститутів, який тією чи іншою мірою виконує замовлення суспільства та окремих соціальних груп щодо певного впливу на населення в цілому, в тому числі й на окремі вікові та соціальні категорії» [25, с. 35].

Погоджуючись з цією тезою, вважаємо, що, місце соціальних інтернет-мереж у структурі соціалізуючих впливів доречно визначати спираючись на думку Галіч Т.О.: «соціальні мережі, створені за допомогою нових інформаційних технологій, стають потужним агентом вторинної соціалізації людини: соціалізації не тільки в мережевому суспільстві, але й у реальному суспільстві, в якому людина живе» [31, с. 252]. Враховуючи підпорядкованість роботи мережі Інтернет певним правилам, а також можливості впливу користувача на зміст отримуваної інформації у соціальних інтернет-мережах, вважаємо, що їх вплив має ознаки відносно спрямованої соціалізації.

Враховуючи розвиток соціальних інтернет-мереж на сучасному етапі та, відповідно, їх значний вплив на соціалізацію особистості, вважаємо за доцільне розглянути такі поняття як «віртуальна соціалізація», «інтернет-соціалізація» та «кіберсоціалізація людини».

Автори глосарію «Електронні соціальні мережі як інструменти сучасного навчального середовища» під поняттям «віртуальна соціалізація» розуміють «процес засвоєння норм, правил, культури особистістю у віртуальному просторі» [90, с. 7].

Пінчук О.П. вважає, що «інтернет-соціалізація – це взаємодія однієї особистості з іншими особистостями у інтернет-просторі, завдяки чому відбувається збагачення досвіду людини, засвоєння соціальних норм Мережі, розширення варіативності зони розвитку» [90, с. 17].

Плешаков В.А. під поняттям «кіберсоціалізація людини» розуміє «процес зміни структури самосвідомості особистості, який відбувається під впливом і в результаті використання ним сучасних інформаційних і комп'ютерних технологій в контексті життєдіяльності» [72, с. 48].

На нашу думку, наведені вище дефініції трьох понять є близькими за своїм змістом. Вони поглиблюють розуміння соціалізуючого впливу соціальних інтернет-мереж, які ми тепер можемо вважати не лише агентами відносно спрямованої соціалізації, а середовищем, де цей процес протікає.

Окрім того, інтеграція в інтернет середовище також потребує засвоєння певних норм, правил та цінностей.

Цю думку підтверджує теза Данилова С.А. про те, що інтернет-соціалізацію особистості варто розглядати у двох вимірах, а саме: по-перше, суб'єкт засвоює норми і цінності, моделі поведінки в мережі, інтегрується до Інтернет-спільнот. Як показники такої кіберсоціалізації можуть виступати рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності, а також знання правил і сформованість навичок взаємодії в Інтернет-середовищі. По-друге, засвоєння досвіду, норм та цінностей реального світу через віртуальний вимір [42, с. 43].

Пирочкіна С.А. та Погорелова О.П. до особливостей впливу Інтернету, взагалі, та соціальних інтернет-мереж, зокрема, на соціалізацію молоді відносять [71, с. 7]:

- урізноманітнення форм комунікації молоді (за одночасної можливості «модифікації» власного образу);
- створення власного (інтимного) зачиненого від усіх оточуючих світу;
- низький рівень відповідальності за вчинки в мережі і майже повна відсутність контролю;
- реалістичність віртуальних процесів та можливість абстрагуватись від навколишнього світу;
- зниження усвідомленості наслідків помилок через можливість їх виправити шляхом повторень, модифікація віртуального світу під власні потреби та смаки;
- самостійне прийняття рішень в межах віртуального світу.

Данилов С.А. виділяє системні характеристики мережевих спільнот, які є визначальними для інтернет-соціалізації молоді, а саме [42, с. 43]:

1. *Усе для всіх*. Взаємодія у мережі відбувається незалежно від таких факторів як територія, час, функціональні можливості інших учасників. Це відкриває перед користувачами можливість

вибудувати взаємодію з будь-ким. Окрім того, межі такої взаємодії визначаються самим користувачем.

2. *Анонімність*. Дана характеристика відкриває перед користувачем необмежені можливості щодо трансформації свого віртуального образу. Проте, наголосимо, що часто анонімність відіграє скоріше негативну роль.
3. *Свобода входу/виходу*. Інтернет-взаємодія характеризується можливістю для кожного користувача завершити взаємодію за власним бажанням.
4. *Конкретність інтересів*, що дозволяє об'єднуватись у спільноти, інтегруватись у групи зі схожими інтересами, вибудувати соціальну взаємодію на основі спільних уподобань тощо.

Підсумовуючи усе вищесказане, можемо зробити висновок про те, що у сучасному світі соціалізуючий вплив соціальних інтернет-мереж є значним. Підтвердженням цьому є значне поширення серед дітей та молоді негативних залежностей (від смартфонів, Інтернету, власне соціальних інтернет-мереж тощо), компульсивної (нав'язливої) поведінки (наприклад, рухи з соціальної мережі «Тік-Ток»), зменшення потреби у реальному безпосередньому спілкуванні та чуттєвому пізнанні оточуючого світу, зростання агресивності дітей та молоді в реальному середовищі. Також, на думку Галіч Т.О., «мережеве суспільство може сприяти засвоєнню асоціальних, антиправових установок, які засвоюються і відтворюються в реальному світі» [31, с. 254].

2.2. Методика вивчення впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності молоді сім'ї

З метою визначення впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності молоді сім'ї нами було розроблено методику дослідження. Вона включала в себе розробку діагностичного матеріалу та плану дослідження, забезпечення проведення опитування, обробку

отриманого матеріалу, зведення даних та аналізу з формуванням висновків, щодо результатів дослідження.

В рамках дослідження нами були використані такі методи як аналіз, синтез, узагальнення, анкетування, контент-аналіз.

Методика нашого дослідження включала декілька етапів.

I етап – підготовчий

Передбачає збір інформації про досліджуване явище та підбір оптимальних методів для проведення дослідження; планування експериментальної частини. На даному етапі нами було вивчено основні теоретичні положення даної проблематики: поняття «Соціальні інтернет-мережі», вплив соціальних мереж на молодь та ін.. Також здійснено складання анкети, щодо визначення рівня впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності молоді та підібрані інші методи діагностики явища, що вивчається.

II етап - експериментальний (Власне дослідження).

Передбачає проведення власне дослідження. Що включає: проведення контент-аналізу популярних груп та сторінок у соціальній мережі Facebook, а також повідомлень користувачів з хештегами #батьки, #сімя, #ямама з метою вивчення поширеності серед них інформації про батьківство, подружнє життя, сімейні цінності, стосунки з протилежною статтю тощо. Процедура контент – аналізу проводилася за виділеними категоріями та одиницями аналізу відповідно до викладеного вище теоретичного вивчення проблеми. Зокрема, уявлення про батьківську компетентність як єдності когнітивного, емоційного та поведінкового компонентів.

Поведінковий компонент відображає вплив соціальних мереж на дотримання встановлених норм виховання в соціумі, формування здорового відношення до батьківства, догляд за дітьми тощо. *Емоційний компонент* відображає вплив соціальних мереж на ставлення до власного батьківства, відношення до інших батьків; емоції при стресових ситуаціях, при порівнянні себе з іншими батьками; відношення до інформації про

батьківство. *Когнітивний компонент*, в свою чергу, відображає вплив соціальних мереж на основні джерела отримання інформації про батьківську компетентність; взірець поведінки молодих батьків тощо.

Відповідно до зазначених положень для визначення рівнів впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності молоді нами були розроблені критерії та показники.

Поведінковий критерій дозволяє нам оцінити рівень впливу соціальних інтернет-мереж на формування батьківської компетентності молоді, нами були визначені наступні показники даного критерію:

1. Дотримання сталих принципів виховання;
2. Порівняння себе з авторитетними особами, які мають досвід батьківства;
3. Формування власного погляду на спірні питання;
4. Пошук інформації про виховання, сімейні цінності та традиції;
5. Слідкування за власною поведінкою, яка спонукається фото/відео матеріалами авторитетних осіб в соціальних мережах.

Емоційний критерій дозволяє нам оцінити рівень впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності молоді, нами були визначені наступні показники даного критерію:

1. Задоволеність батьківством;
2. Самопочуття при стресових ситуаціях, зривах;
3. Самопочуття при спогляданні на авторитетних людей;
4. Відчуття при порівнянні себе з іншими батьками;
5. Ставлення до інформації про батьківство в соціальних мережах.

Когнітивний критерій дозволяє нам оцінити рівень впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності молоді, нами були визначені наступні показники даного критерію:

1. Джерела отримання інформації про батьківство;
2. Взірець ідеального батька чи матері;

3. Уявлення про корисність/шкідливість тих чи інших новаторських поглядів при вихованні дітей;

4. Уявлення про здорову сім'ю.

Даний підхід нами було втілено в питаннях анкети (див. Додаток А).

Кожне питання передбачало варіанти відповідей, кожен з яких оцінювався від 1 до 3 балів, відповідно до того, на скільки він змістовно характеризував вплив соціальних інтернет-мереж на формування батьківської компетентності молоді. Відповідь «Ваш варіант» оцінювалася відповідно до змісту відповіді.

На нашу думку, зазначена анкета дозволить нам визначити рівень впливу соціальних інтернет-мереж на формування батьківської компетентності молоді.

Також до анкети були включені питання «Ваш сімейний стан» та «Ваш вік», відповіді респондентів на ці питання дали нам можливість визначити вік та сімейний стан кожного респондента.

III етап – Завершальний.

Аналіз отриманих результатів, вироблення висновків стосовно досліджуваного явища.

Опишемо більш детально особливості розробки, застосування та використання вказаних нами методів дослідження.

В процесі вивчення проблеми нами був застосований метод контент-аналізу з метою вивчення контенту відповідного змісту у популярних групах та сторінок у соціальній мережі Facebook, які присвячені сім'ї та батьківству. Критерієм вибору груп та сторінок, що вивчалось було кількість підписів – не менше 5 тис.

Окрім того, для розширення меж дослідження, ми вибірково вивчали повідомлення користувачів соціальної мережі Facebook з хештегами #батьки, #сімя (саме у такому формулюванні, адже знак «'» перетворюєданий хештег у #сім), #ямама.

Сутність контент-аналізу полягає у виокремленні в тексті документа певних одиниць змісту для їх статистичного оброблення (розрахунок частоти вживання цих одиниць: термінів, оцінок тощо).

Контент-аналіз — спосіб переведення інтерпретованої текстової інформації у кількісні показники з математико-статистичним обробленням.

Основні процедури контент-аналізу

1. Виявлення категорій (значеннєвих одиниць) аналізу. Категорії аналізу обираються на основі робочої гіпотези і завдання дослідження.

Категоріями можуть бути:

- а) поняття, виражені в окремих термінах;
- б) тема, виражена в тексті;
- в) суспільна подія, офіційний факт, випадок;
- г) позиція автора аналізованого текстового матеріалу.

В нашому випадку категоріями були: «Зображення» (сімейні фото з дітьми, сімейні фото подружжя, фото одного з подружжя); та «Статті та матеріали» (одиниці аналізу: «батьківство», «стосунки», «сім'я», «традиції»).

На наш погляд, слід наголосити на загальних правилах, яких ми дотримувались при проведенні контент-аналізу:

1. Процедура контент-аналізу складається із точно визначених дій, котрим без будь-яких змін підлягають усі об'єкти даного дослідження (це забезпечує можливість перевірки результатів контент-аналізу іншими дослідниками).

2. Одиниці спостереження мають бути ясними і недвозначними з тим, щоб не допускати тлумачення їх кодувальниками і звести до мінімуму вплив суб'єктивних думок кодувальників на процес обробки.

3. Інтерпретація результатів дослідження повинна охоплювати всі здобуті дані, висновки мають спиратися не на якусь частину результатів, а враховувати їх всі без винятку [13, с.227-241].

Відповідно до зазначених положень для визначення рівнів впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності молоді нами були розроблені критерії та показники.

На нашу думку, описана вище методика дозволить нам визначити та охарактеризувати рівень впливу соціальних інтернет-мереж на формування батьківської компетентності молоді та зробити висновок про їх впливовість на процес формування батьківської компетентності.

2.3. Аналіз результатів вивчення впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності молоді

З метою вивчення змістовних характеристик контенту соціальних інтернет-мереж, який може впливати на формування батьківської компетентності, нами було здійснено контент-аналіз дописів у популярних спільнотах соціальної мережі Facebook відповідного спрямування. Також вивчалися дописи користувачів даної соціальної інтернет-мережі з хештегами #батьки, #сімя, #ямама. Всього було проаналізовано рівно 1000 дописів.

Спираючись на наше розуміння батьківської компетентності, як єдності поведінкового, когнітивного та емоційного компонентів, нами були виділені відповідні одиниці аналізу, а саме: дописи на тему особливостей психологічного розвитку дитини, лікування дитини, відпочинку з дитиною, творчість філософів, психологів та педагогів щодо сім'ї і сімейного виховання тощо, ми віднесли до одиниць аналізу когнітивного компоненту.

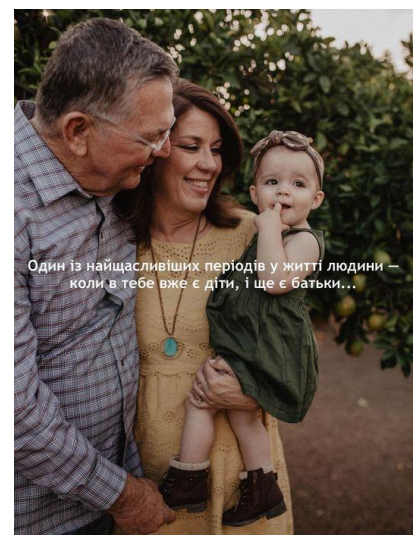

Рис. 2.1

До емоційного компоненту нами були віднесені короткі тексто-графічні повідомлення емоційного (наприклад, «Прикраса батьків – їхні сини», «Щастя – це коли ваші діти простягають свої руки для обіймів, навіть якщо ви з порожніми руками», «Один із найщасливіших періодів у житті людини, коли в тебе вже є діти, і ще живі батьки...» (рис. 2.1) та гумористичного характеру (див. рис. 2.2). Окрім того, до одиниць аналізу емоційного компоненту нами також були включені мотиваційні тексти для батьків.

Рис. 2.2

До одиниць аналізу для вивчення прояву поведінкового компоненту ми відносили дописи щодо методик навчання дитини читанню чи лічбі, ігор та інших форм спільного дозвілля, розвитку моральних якостей та комунікативних навичок тощо.

Представимо отримані дані на діаграмі (див. рис. 2.3)

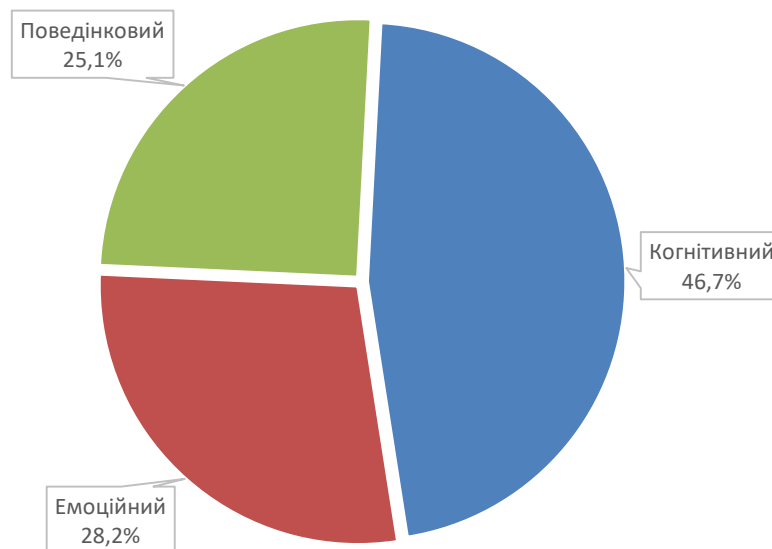

Рис. 2.3. Результати контент-аналізу дописів за темою дослідження у соціальній інтернет-мережі Facebook

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що переважна більшість дописів (467 дописів з проаналізованих), присвячених сім'ї та сімейному вихованню у соціальній інтернет-мережі Facebook, впливає на когнітивний компонент батьківської компетентності. Вплив на емоційну складову здійснюють 282 дописи, а 251 з проаналізованих – на поведінкову.

Зрозуміло, що проведене дослідження не відображає точний розподіл дописів у соціальній інтернет-мережі за компонентами, оскільки: ми вивчали лише україномовний та російськомовний контент; неможливо визначити величину генеральної сукупності дописів відповідної тематики для оцінки репрезентативності проаналізованої вибірки; поза увагою залишились дописи, що містяться на персональних сторінках користувачів без відповідних хештегів та в інших спільнотах.

Проте, з отриманих результатів можемо зробити висновок про те, що: по-перше, у соціальній інтернет-мережі Facebook є дописи, які впливають на всі компоненти батьківської компетентності; по-друге, на нашу думку, переважним напрямом впливу є когнітивний компонент батьківської компетентності.

Наступним етапом нашого дослідження було проведення опитування методом анкетування з використанням онлайн додатку Google Форми, метою якого було визначення рівня впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності молоді. Загальна вибірка становила 110 респондентів – молоді, віком до 35 років, які перебувають у шлюбі, або не перебувають, але мають дітей.

Згідно розробленого нами способу оцінки результатів анкетування кожен варіант відповіді оцінювався від 1 до 3 балів, відповідно до того, наскільки він відображає вплив соціальних інтернет-мереж на формування батьківської компетентності молоді. Згідно до набраних респондентом балів ми виділяємо три рівні впливу, а саме: низький (15-25 балів), середній (26-35 балів), високий (36-45 балів). Відповідно, якщо респондент набирає за результатами анкетування від 15 до 25 балів, ми відносимо його до низького

рівня; від 26 до 35 балів – до середнього рівня; від 36 до 45 балів – до високого.

В результаті проведеного нами анкетування були отримані наступні результати (див. рис. 2.4).

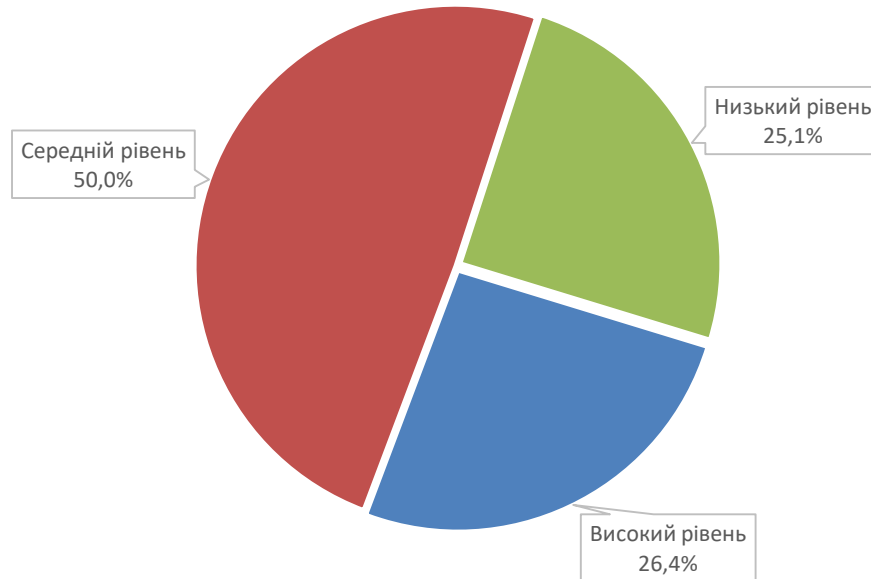

Рис.2.4. Розподіл респондентів відповідно до рівня впливу соціальних інтернет-мереж на формування їх батьківської компетентності

Таким чином, в результаті проведення дослідження нами було виявлено, що серед респондентів 26.4% (29 осіб) мають високий рівень впливу соціальних мереж на формування їх батьківської компетентності, 50% (55 осіб) – середній, 23.6% (26 осіб) – низький.

В результаті обробки отриманих даних за анкетною ми можемо констатувати наступне. Зі 110 опитаних респондентів 66 досліджуваних задоволені власним батьківством, що відповідає 60% всіх опитаних. 16 осіб (14,5 %) незадоволені власним батьківством, тому що погляди подружжя не співпадають у багатьох питаннях; 28 (25,5 %) не задоволені своїм батьківством, бо їх методи виховання не схожі на стилі виховання авторитетних осіб із соціальних мереж. З цього можна зробити висновок,

що $\frac{1}{4}$ частина опитаних схильна ідеалізувати виховання дітей та батьківство в цілому, при цьому себе вважають недосконалыми. Зазначимо, що серед молоді з високим рівнем впливу соціальних мереж на формування в них батьківської компетентності незадоволені своїм батьківством через несхожість на авторитетних батьків із соціальних мереж складають 50%. Відштовхуючись від цього можна говорити про залежність відношення до свого батьківства від ідеалів у соціальних мережах.

Наступне питання анкети «Ви часто шукаєте відповідь на свої запитання стосовно батьківства у соціальних мережах?». В результаті аналізу нами були отримані наступні дані: із опитуваних 70 осіб (64%) дали ствердну відповідь, 40 осіб (36%) відповіли «ні». Ці дані нам говорять про те, що переважна більшість молоді звертається за допомогою до соціальних мереж і ця тема є досить обговорюваною в тематичних групах. При цьому серед осіб, що мають низький рівень впливу соціальних мереж на формування в них батьківської компетентності ствердну відповідь дали 23%; серед осіб з середнім рівнем впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності ствердну відповідь дали 64%; серед осіб з високим рівнем впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності ствердну відповідь дали 100% опитаних.

Основним джерелом отримання інформації про виховання дітей, про взаємовідносини батьки-діти, стосунки у подружжі були:

1. Журнали, телебачення, Інтернет, соціальні мережі – 41 особа (37,2%);
2. Від родичів, друзів, знайомих – 59 осіб (53,6%)
3. Від кваліфікованого спеціаліста (в психолого-педагогічній літературі) – 10 осіб (9,2%).

Зауважимо, що ті, на кого соціальні мережі справляють низький рівень впливу у 34,2% випадків отримують інформацію із достовірного джерела (педагоги, психолого-педагогічна література). Ті особи, на кого соціальні мережі справляють середній рівень впливу, у 25% випадків отримують

інформацію з журналів, телебачення, Інтернету, соціальних мереж; 73% - від друзів, знайомих, які прочитали в журналі, газеті, Інтернеті, 2% - від кваліфікованого спеціаліста. Ті ж респонденти, на яких соціальні мережі впливають найбільше, у 74,8% випадків отримують інформацію з журналів, телебачення, Інтернету, соціальних мереж; 25,2% - від родичів, друзів, знайомих, 0% - з достовірних джерел. Така тенденція може свідчити як про низький рівень довіри до кваліфікованих джерел, так і про високу навіюваність та авторитет саме соціальних мереж в питаннях виховання, взаємовідносин між подружжям, взаємовідносин між батьками та дітьми та ін.

Питання «Якщо дотримувалися певних правил у вихованні, то що Ви відчували, коли зривалися?» відповідало емоційному компоненту, покладеному в основу анкети. З усіх опитуваних 92% відчуває пригніченість чи незадоволеність собою в ситуації зриву. Дана інформація відображає психологічну прив'язаність особи до факту зриву від установлених правил, як дуже цінного елемента життєвої поведінки. Зауважимо, що серед респондентів, на яких соціальні мережі здійснюють низький рівень впливу, 50% відчувають незадоволення собою і 50% - байдужість. Серед респондентів з середнім рівнем впливу соціальних мереж 33% відчувають пригніченість, 56% - незадоволеність собою, 11% - байдужість. Серед респондентів з високим рівнем впливу соціальних мереж 83% відчуває пригніченість, 17% - незадоволеність собою. Зауважимо, що ніхто з осіб, що відносяться до даного рівню впливу соціальних мереж, не відчувають байдужості, що в котре свідчить про психологічну прив'язаність особи до факту зриву, як дуже цінного елемента життєвої поведінки.

На запитання чи є для респондентів взірцем ідеального батьківства відомі люди та блогери в соціальних мережах 35% опитаних дало відповідь «Так, часто», 40% - «Так, інколи», і тільки 25% респондентів зазначили те, що відомі люди та блогери з інтернету не є для них взірцем батьківської поведінки. По великому рахунку, можна зауважити, що для 75% опитаних фігури відомих людей є взірцем для наслідування. Варто зауважити і про те,

що для 86% молоді, на яких соціальні мережі справляють високий рівень впливу, відомі люди є безпосереднім взірцем батьківства. Що ж до молоді, на яку соціальні мережі справляють середній рівень впливу, то тільки 20% наслідують прикладу ідеальної батьківської поведінки. Молоді люди, на яких соціальні мережі справляють низький рівень впливу, тільки у 11% випадках беруть ідеальну модель поведінки батьків із соціальних мереж як взірець для наслідування. Тож можна констатувати певний зв'язок між рівнем впливу соціальних мереж на молодь та їхні вподобання щодо уявлень ідеальної поведінки батьків.

Запитання «Які емоції Ви відчуваєте, коли в Інтернет мережі бачите зображення ідеальне зображення сім'ї?» було спрямоване на виявлення особливості емоційного стану респондентів при перегляді зображень ідеальних сімейних світлин. Зокрема, 32% досліджуваних відповіли, що вони не відчувають жодних емоцій, 42% - відчувають цікавість, 26% - заздрість, захоплення. Варто зауважити те, що серед опитуваних з високим рівнем впливу соціальних мереж 59% відчувають заздрість і тільки 7% - байдужість. Дещо іншу картину можна спостерігати серед опитуваних, на яких соціальні мережі чинять низький вплив: 68% не відчуває жодних емоцій, коли в Інтернет мережі бачать зображення ідеальної сім'ї, 3% - заздять таким сім'ям, захоплюються ними. Що ж до респондентів, на яких соціальні мережі справляють середній рівень впливу, то тут відповіді розділилися наступним чином: 27% - не відчувають жодних емоцій, 53% - відчувають цікавість, 20% - заздрість, захоплення.

На запитання про порівняння власних методів виховання з методами виховання, які є популярними у соціальних мережах 37% опитаних відповіло, що часто порівнюють себе та свої принципи виховання із поширеними в соціальних мережах, як певного еталону, 20% інколи порівнюють, 43% опитаних не порівнюють себе. Тут ми бачимо досить посередні результати на кожний варіант запитання. Але якщо ми

подивимося на особливості відповідей респондентів за рівнем впливу соціальних мереж, то можна констатувати, наступне:

- 90% молоді, що мають високий рівень впливу соціальних мереж часто порівнюють власні методи виховання з методами виховання, які є популярними у соціальних мережах, 7% порівнюють себе інколи та 3% ніколи себе не порівнювали.
- 25% дівчат, що мають середній рівень впливу соціальних мереж часто порівнюють себе з іншими батьками в інтернет просторі, 29% порівнюють себе інколи та 46% ніколи себе не порівнювали.
- 4% дівчат, що мають низький рівень впливу соціальних мереж часто порівнюють себе, 15% порівнюють себе інколи та 81% ніколи себе не порівнювали.

Згідно наведеного вище, можна сказати, що респонденти на яких соціальні мережі чинять високий рівень впливу більш схильні до ідеалізації батьківської поведінки, що і призводить до постійного порівняння себе з іншими.

Наступне запитання анкети було спрямоване на отримання даних про те, чи відчувають респонденти дискомфорт, порівнюючи себе з іншими авторитетними особами у соціальних мережах. 26% опитуваних відповіли на дане запитання «Так», 28% - «Скоріше так», і 46% - «Ні». Зокрема, серед молоді, на яких соціальні мережі справляють високий рівень впливу, 76% дали відповідь «Так» на дане запитання і 24% - «Скоріше так». Можна говорити, що вся молодь, що відноситься до даного рівня впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності відчувають дискомфорт при порівнянні власного батьківства із досвідом інших батьків у соціальних мережах, що свідчить про велику значимість для них ідеальної батьківської поведінки, що підтверджується невдоволеністю власною поведінкою, які вони намагаються коригувати за допомогою різноманітних дій. Що ж до опитуваних, що відносяться до середнього рівня впливу соціальних мереж, то 5% з них дали відповідь «Так», 42% «Скоріше так», 53% - «Ні». Серед

молоді, на яких соціальні мережі справляють низький рівень впливу, відповіді розподілилися наступним чином: 4%- «Так», 4% - «Скоріше так», 92% - «Ні».

Питання «Я формую свою батьківську поведінку, спираючись на поради, які знаходжу у соціальних мережах» було спрямоване на отримання інформації про основні джерела отримання інформації про батьківську компетентність, взаємовідносин у сім'ї опитуваних. Провівши кількісний та якісний аналіз даних по даному питанню, ми отримали наступні результати. Серед респондентів, на яких соціальні мережі мають низький рівень впливу, 8% опитуваних формують свою поведінку, спираючись на поради, які знаходять у соціальних мережах та 92% дали негативну відповідь. Трохи інакша картина серед опитуваних, на яких соціальні мережі чинять середній рівень впливу: 7% дали відповідь «Так, переважно», 53% - «Так, інколи» та 40% - «Ні». Кардинально відрізняються результати по цьому запитанню серед молоді з високим рівнем впливу соціальних мереж: 90% переважно формують свою поведінку спираючись на поради, та 10% інколи спираються на поради. Дана ситуація свідчить про те, що молодь, на яку соціальні мережі чинять високий рівень впливу, сприймають соціальні мережі як достовірне джерело інформації про батьківство та спираються на нього.

Наступне запитання анкети стосувалося виявлення інформації щодо того з яких джерел молодь отримує інформацію, формуючи уявлення про корисність/шкідливість для виховання тих чи інших порад. Зокрема, опитувані, на яких соціальні мережі мають найнижчий рівень впливу, тільки у 27% випадків слідує порад, що стосуються корисності/шкідливості порад із соціальних мереж, 73% опитуваних дали негативну відповідь. Серед опитуваних, на яких соціальні мережі чинять середній рівень впливу, 73% випадків слідує порад, 27% опитуваних не беруть до уваги поради. Зовсім інша ситуація спостерігається серед опитуваних, на яких соціальні мережі справляють високий рівень впливу: 83% дали відповідь на дане

запитання «Так, переважно» та 17% - «Так, інколи». Дана ситуація свідчить про те, що аспектом впливу соціальних мереж на формування батьківської поведінки є певне слідування порадам, що отримуються з соціальних мереж, беззаперечне сприйняття такої інформації як даність.

На запитання «Уявлення про ідеальні та правильні стандарти виховання я формую на основі публікацій в соціальних мережах» 19% опитуваних, віднесених нами до низького рівню впливу соціальних мереж, дали ствердну відповідь, але зазначили, що лише інколи так вчиняють, 81% відповіли, що не формують уявлення про ідеальні та правильні стандарти виховання на основі публікацій в соціальних мережах. Серед респондентів з середнім рівнем впливу соціальних мереж 20% опитуваних дали відповідь «Так, переважно», 62% - «Так, інколи» та 18% - «Ні». Серед досліджуваних, віднесених нами до високого рівню впливу соціальних мереж, 100% формують уявлення про ідеальні та правильні стандарти виховання на основі публікацій в соціальних мережах, серед них 93% робить це постійно та 7% - інколи.

Запитання «Чи шукаєте Ви інформацію про батьківську компетентність в соціальних мережах?» було спрямоване на отримання інформації про цілеспрямовану пошукову активність респондентів, спрямовану на отримання інформації про батьківську компетентність. Респонденти з низьким рівнем впливу соціальних мереж у 15% випадках дали стверджувальну відповідь, але зазначили, що так вчиняють лише інколи, 85% опитаних даного рівня впливу соціальних мереж дали негативну відповідь. Серед опитуваних з середнім рівнем впливу соціальних мереж 7% дали відповідь «Так, переважно», 47% - «Так, інколи» та 46% - «Ні». Серед опитуваних з високим рівнем впливу соціальних мереж 100% шукають інформацію про батьківську компетентність в соціальних мережах, серед яких 89% дали відповідь «Так, переважно» та 11% - «Так, інколи». Дані результати свідчать про те, що молодь, яка має високий рівень впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності

цілеспрямовано шукають інформацію про виховання та батьківство у соціальних мережах, звертаючись до них як до єдиного достовірного джерела інформації.

Останнє запитання анкети було спрямоване на виявлення ставлення респондентів до поширеності інформації про батьківську компетентність та виховання у соціальних мережах. 62% всіх опитуваних позитивно ставляться до такого характеру інформації, 30% - цим не цікавляться та 8% - негативно. Серед них 100% опитуваних з високим рівнем впливу соціальних мереж ставляться до такої інформації позитивно; 67% опитуваних з середнім рівнем впливу соціальних мереж ставляться до такої інформації позитивно, 27% - байдуже, 6% - негативно; 8% опитуваних з низьким рівнем впливу соціальних мереж ставляться до такого характеру інформації позитивно, 69% - байдуже, 23% - негативно.

Таким чином кількісна та якісна обробка результатів анкетування дозволили нам охарактеризувати рівні впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності молодій сім'ї (див. Таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Рівні впливу соціальних мереж на формування батьківської компетентності молодій сім'ї

Кількісна міра рівня	Поведінковий критерій	Когнітивний критерій	Емоційний критерій
Низький рівень (15-25)	• Не порівнюють себе з авторитетними особами у соціальних мережах; • Не формують ідеальні та правильні стандарти виховання спираючись на поради в соціальних мережах; • Не шукають інформації про батьківську компетентність в соціальних мережах;	• Інформацію про виховання дітей отримували від кваліфікованого спеціаліста; • Інколи інформацію про батьківську компетентність та виховання дізнавалися із соціальних мереж; • Авторитетні особи та блогери соціальних мереж не є взірцем для наслідування	• Задоволені власним батьківством; • Не відчують жодних емоцій, коли бачать зображення ідеальної сім'ї у соціальній мережі; • До інформації про виховання в соціальних мережах ставляться нейтрально, не цікавляться нею.

Кількісна міра рівня	Поведінковий критерій	Когнітивний критерій	Емоційний критерій
	• Зображення ідеальних сімей у соціальних мережах не спонукає до активних дій у власній сім'ї.	батьківської поведінки; • Не формують уявлення про правильну поведінку батьків, корисність/шкідливість певних порад на основі публікацій в соціальних мережах.	
Середній рівень (26-35)	• Не порівнюють себе з авторитетними особами у соціальних мережах; • Інколи формують ідеальні та правильні стандарти виховання спираючись на поради в соціальних мережах • Інколи шукають інформації про батьківську компетентність в соціальних мережах; • Інколи зображення ідеальних сімей у соціальних мережах спонукає до активних дій у власній сім'ї.	• Схильні отримувати інформацію про виховання дітей від друзів та знайомих; • Інколи авторитетні особи та блогери є взірцем для наслідування; • Інколи формують уявлення про правильну поведінку батьків, корисність/шкідливість певних порад на основі публікацій в соціальних мережах	• Задоволені власним батьківством; • Якщо дотримувалися правил та норм, то коли зривалися відчували невдоволеність собою; • Відчувають цікавість, коли бачить зображення ідеальної сім'ї у соціальних мережах; • Позитивно ставиться до інформації про батьківську компетентність та виховання у соціальних мережах.
Високий рівень (36-45)	• Порівнюють себе з авторитетними особами із соціальних мереж; • Формують свої уявлення про ідеальні та правильні стандарти виховання спираючись на поради в соціальних мережах; • Шукають інформацію про виховання у соціальних мережах; • Зображення ідеальних сімей та авторитетних	• Інформацію про батьківську компетентність переважно отримують із соціальних мереж; • Авторитетні особи та блогери із соціальних мереж є взірцем для наслідування; • Формують ідеальні та правильні стандарти виховання на основі публікацій у соціальних мережах.	• Відчувають заздрість, захоплення, коли бачить в соціальних мережах знімки ідеальної сім'ї; • Відчувають дискомфорт, коли порівнюють себе з авторитетними особами у соціальних мережах; • Позитивно ставиться до інформації про виховання у соціальній мережі.

Кількісна міра рівня	Поведінковий критерій	Когнітивний критерій	Емоційний критерій
	прикладів моделей спонукає пильно слідувати за своєю батьківською поведінкою.		

Висновки до розділу 2

Отже, у межах 2-го розділу досліджено соціальні мережі як фактор соціалізації молоді в Україні та проаналізовано результати емпіричного дослідження впливу соціальних-інтернет мереж на формування батьківської компетентності молодих батьків.

Було встановлено, що на сьогодні коректніше використовувати термін «соціальні інтернет-мережі», адже термін «соціальні мережі» наукові використовують для означення безпосередніх взаємостосунків у реальних групах людей.

На сьогодні соціальні інтернет-мережі виступають агентами соціалізації в межах такого соціального інституту як всесвітня мережа Інтернет та є одним із видів соціальних інтернет-медіа.

Соціалізуючий вплив соціальних інтернет-мереж на сьогодні розглядають у двох аспектах, а саме: засвоєнню норм, правил та цінностей інтернет-спільнот та здобуття досвіду реального життя через інтернет-комунікацію. Широке залучення молоді до опосередкованої комунікації у мережі Інтернет ґрунтується на єдності інтересів учасників окремих інтернет-спільнот, анонімності, відсутності умовностей та бар'єрів у спілкуванні, а також можливості контролю за власною включеністю у комунікацію та тривалістю такої комунікації.

За результатами проведеного нами дослідження методом контент-аналізу дописів у соціальній інтернет-мережі Facebook було встановлено, що є дописи, які впливають на когнітивну, емоційну та поведінкову складові батьківської компетентності молоді. Проте, переважаючим все ж є когнітивний напрям впливу.

За допомогою методу анкетування нами було встановлено, що серед респондентів 26.4% (29 осіб) мають високий рівень впливу соціальних мереж на формування їх батьківської компетентності, 50% (55 осіб) – середній, 23.6% (26 осіб) – низький. На основі якісного аналізу відповідей, ми визначили та охарактеризували рівні впливу соціальних інтернет-мереж на формування батьківської компетентності молоді.

ВИСНОВКИ

Виходячи з усього вищесказаного, можемо зробити наступні висновки:

1. Батьківська компетентність – усвідомлення духовної єдності з шлюбним партнером по відношенню до дітей, що представляє собою єдине психологічне утворення особистості. Відповідальні батьки здатні аналізувати свої помилки, шукати і використовувати нові методи для виховання дітей. Сформованість батьківської компетентності може бути різного рівня, але об'єктивних інструментів вимірювання на даний момент не існує.

Батьківські компетенції визначимо як готовність і здатність батьків доцільно діяти у відповідності з справжніми вимогами батьківства, самостійно забезпечувати виконання батьківських обов'язків, відстоювати свої права, а також адекватно оцінювати результати свого батьківства згідно з прийнятими суспільними нормами, вимогами, реаліями соціального середовища. Батьківські компетенції включають основні характеристики особистості батьків, складають їх єдність, цілісність, стійкість, глибину і послідовність батьківської поведінки. Сюди можна віднести також здатність і готовність батьків (як батьків, так і матерів) розуміти потреби дітей у сім'ї, створювати умови для розумного задоволення дитячих потреб та інтересів

Батьківські компетенції включають когнітивні, емоційно-вольові та поведінкові компоненти.

2. На формування батьківської компетентності молодого подружжя впливають такі зовнішні фактори, як освітня політика держави у сфері статевого виховання, вплив загальноосвітнього навчального закладу, вплив засобів масової інформації та Інтернет-простору, соціальних мереж, вплив батьківської сім'ї та сімейного виховання. З-поміж внутрішніх факторів на формування батьківської компетентності молоді найбільший вплив здійснюють репродуктивні установки і репродуктивна поведінка особистості.

3. На сьогодні соціальні інтернет-мережі виступають агентами соціалізації в межах такого соціального інституту як всесвітня мережа Інтернет та є одним із видів соціальних інтернет-медіа.

Соціалізуючий вплив соціальних інтернет-мереж на сьогодні розглядають у двох аспектах, а саме: засвоєнню норм, правил та цінностей інтернет-спільнот та здобуття досвіду реального життя через інтернет-комунікацію. Широке залучення молоді до опосередкованої комунікації у мережі Інтернет ґрунтується на єдності інтересів учасників окремих інтернет-спільнот, анонімності, відсутності умовностей та бар'єрів у спілкуванні, а також можливості контролю за власною включеністю у комунікацію та тривалістю такої комунікації.

4. За результатами проведеного нами дослідження методом контент-аналізу дописів у соціальній інтернет-мережі Facebook було встановлено, що є дописи, які впливають на когнітивну, емоційну та поведінкову складові формування батьківської компетентності молоді. Проте, переважаючим все ж є когнітивний напрям впливу. Його змістовно наповнюють дописи, присвячені особливостям психологічного розвитку дитини, лікування дитини, відпочинку з дитиною, творчість філософів, психологів та педагогів щодо сім'ї і сімейного виховання тощо. Змістовним наповненням емоційного напрямку впливу є короткі текстово-графічні повідомлення емоційного та гумористичного характеру. Дописи щодо методик навчання дитини читанню чи лічбі, ігор та інших форм спільного дозвілля, розвитку моральних якостей та комунікативних навичок тощо – є елементами змістовного наповнення поведінкової складової формування батьківської компетентності молоді.

5. За результатами емпіричного дослідження нами було визначено та охарактеризовано рівні впливу соціальних інтернет-мереж на формування батьківської компетентності молоді сім'ї, а саме: низький, середній та високий. Спираючись на дані, отримані в ході анкетування молодих батьків, ми можемо сказати, що серед респондентів 26.4% (29 осіб) мають високий

рівень впливу соціальних мереж на формування їх батьківської компетентності, 50% (55 осіб) – середній, 23.6% (26 осіб) – низький.

Проведене дослідження не вичерпує всіх можливих напрямів наукового пошуку по даній проблемі. Подальшого дослідження потребує вивчення організаційних засад створення та підтримки діяльності тематичних груп у соціальних інтернет-мережах, способи корекції негативних установок батьківської сім'ї, підвищення готовності соціальних працівників до надання компетентних консультативних послуг через мережу Інтернет тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 1.Акутина, С. П. Роль педагогічної компетенції батьків у виховання духовно-моральних цінностей дітей / С. П. Акутина // Вісник університету академії освіти. – 2009. – № 2. – С. 125-126.
2. Алексєєва, Е. Р. Аналіз сімейних форм соціального батьківства / Е. Р. Алексєєва // Вісник Башкирського університету. Серія «Філософія, соціологія, політологія та культурологія». – 2008. – №3. - С. 644-646.
3. 3.Алексєєва-
https://www.researchgate.net/publication/334173469_Internet_auditoria_v_Ukraini_stan_dinamika_tendencii
4. Антонов А. В. Сучасні демографічні тенденції і аналітичні прогнози, проблеми сімейно-демографічної політики в соціальній державі / А. В. Антонов // Вісник Московського університету. Сер.18. Соціологія і політологія. – 2010. - № 4. – С. 134-150.
5. Антонов, А. В. Криза сім'ї та шляхи її подолання / А. В. Антонов, В. А. Борисов. - М, 1990. - 36 с.
6. Антонов, А. В. Соціологія сім'ї / А. В. Антонов. В. М. Медков. - М.: Изд-во МГУ: Вид-во Міжнародного університету бізнесу та управління («Брати Карич»), 1996. – 304 с.
7. Антонов, А. В. Демографічні процеси в ХХІ столітті / А. В. Антонов, В. М. Медков, Ст. Н. Архангельський. — М. : Грааль, 2002. – 168 с.
8. Антонов, А. В. Депопуляція і криза сім'ї в пострадянській Росії: хто винен і що робити? / А. В. Антонов // Вісник Московського університету. Сер. 18 : Соціологія і політологія. — 1995. — № 2. – С. 75-84.

9. Антонов, А. В. Соціологія сім'ї / А. В. Антонов, В. М. Медков. — М. : Изд-во МГУ ; Вид-во Міжнародного університету бізнесу та управління («Брати Карич»), 1996. — 304 с.
10. Арістова, Н.Р. Вплив структури сім'ї на успішність виконання виховних функцій / Н.Р. Арістова // Сім'я як об'єкт соціальної політики. — М. : ІСІ АН СРСР, 1986. — С. 45-58.
11. Бадмаєв, С. А. Психологічна корекція відхиляється поведінки школярів / С. А. Бадмаєв. - М.: Магістр, 1997. — 65 с.
12. Безпалько О.В. Соціалізація. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І.Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь, 2012. С. 79-81
13. Беляєва, К. А. Інструментарій для вивчення готовності молоді до відповідального батьківства /К. А. Беляєва // NovaInfo.Ru (Електронний журнал.) — 2016 р. — № 46 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://novainfo.ru/article/6092>
14. Беляєва, К. А. Особливості виховання дітей у сучасних сім'ях /К. А. Беляєва // Актуальні проблеми розвитку людського потенціалу в сучасному суспільстві [Електронний ресурс]: матеріали III міжнар. навч.- практич. інтернет-конф. (6-7 грудня 2016 р.) / Перм. держ. нац. дослідж. ун-т. — Електрон. дан. — Перм, 2016. — 4,83 Мб. — 1 електрон. опт. диск (CD-ROM).
15. Беляєва, К. А. Батьківська компетентність: рівні та самооцінка батьків /К. А. Беляєва // NovaInfo.Ru (Електронний журнал.) — 2016 р. — № 46 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://novainfo.ru/article/6251>
16. Беляєва, К. А. Тренінг сімейного самовизначення і гармонізації дитячо-батьківських відносин/ К. А. Беляєва, Е. Н. Дронова, А. В. Мильнікова // Економіка і соціум. — 2015. - №6(19) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://iupr.ru/sovremennye_nauki_i_obrazovanie_6_19_2015_g/

17. Беляєва, К. А. Фактори ризику трансформації соціального інституту сім'ї /К. А. Беляєва, Е. Н. Дронова, А. В. Мильнікова // Технології соціальної роботи з молоддю: матеріали ІV міжрегіональної практичної інтернет-конференції з міжнародною участю, присвяченій 25-річчю заснування соціальної роботи в Росії (Кострома, 13- 15 жовтня 2016 р.) / упоряд. О. Н. Веричева; навч. ред. Н. Ф. Басів. – Кострома : КДУ, 2016. – С. 160-164.
18. Беляєва, К. А. Фактори соціалізації в формуванні відповідального батьківства /К. А. Беляєва // Теорія і практика соціальної роботи: історія і сучасність [Електронний ресурс]: зб. наук. тр. / під заг. ред. Ц. Р. Чудовой, Ю. А. Калініної. – Електрон. текст. дан. (1 файл: 5Мб). – Барнаул: ФГБОУ ВПО «Алтайський державний університет», 2015. – 1 ел. опт. диск (CD-ROM).
19. Берн, Ш. Гендерна психологія / Ш. Берн. - СПб., 2004. - 300 с.
20. Богачова, Н. Ст. Батьківство як фактор стійкості сім'ї в сучасному російському суспільстві: автореф. канд. социол. наук / Н.В. Богачова. – Казань, 2005. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/roditelstvo-kak-faktor-ustoichivosti-semi-vsovremennom-rossiiskom-obshchestve>
21. Бойко, В. о. Репродуктивне поведінку сім'ї й особистості: Соціально –психологічне вивчення народжуваності: Дис....докт. психол. наук / В. В. Бойко. - Л., 1981. - 32 с.
22. Борисов, В. А., Синельников, А. Б. Брачність і народжуваність в Росії: демографічний аналіз / А. В. Борисов, А. Б. Синельников // 2-е изд. — М. : НДІ сім'ї, 2011. — 231 с.
23. Бистрова, Н. Н. Компетентність батьків як результат компетентної роботи фахівців системи освіти / Н. Н. Бистрова // Світ науки, культури, освіти. – 2011. - №4-2. - С. 20-24.
24. Валєєва, Н. Ш. Психолого-педагогічне просвітництво як фактор розвитку педагогічної культури батьків / Н. Ш. Валєєва, М. М.

- Шубович // Вісник Казанського технологічного університету. – 2009. – № 4. - С. 359 – 360.
25. Веретенко Т.Г., Снітко М.А. Компонентнісний підхід до діяльності підлітків у Інтернет-мережі. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. 2010. (84). С. 35-39.
26. Вершинін, Ст. Н. Домашнє виховання. Книга для вчителів, вихователів, батьків / В. Н. Вершинін. - Чебоксари: «КЛЮ», 1998. – 200 с.
27. Вітакер, К. Опівнічні роздуми сімейного терапевта / К. Вітакер. - М, 1998. – 208 с.
28. Вишневський, А. Р. Сучасна сім'я: ідеологія і політика/ А. Р. Вишневський // Вільна думка. — 1993. — № 11. – С. 110-120.
29. Войскунский А. Е. Психологические аспекты деятельности человека в Интернет-среде / А. Е. Войскунский // 2-ая Российская конференция по экологической психологии: тезисы. – М.: Экопсицентр РОСС, 2000 – С. 269- 270.
30. Волков, А. Р. Сім'я — об'єкт демографії / А. Р. Волков. — М. : Думка, 1986. – 271 с.
31. Галіч Т.О. Соціальні мережі Інтернет як агент соціалізації молоді. Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління. 2014. Т. 15, Вип. 281. С. 250-256. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpdduuu_2014_15_281_34.
32. Голод, С. В.Перспективи моногамної сім'ї: порівняльний міжкультурний аналіз / С.І. Голод // Журнал соціології та соціальної антропології. - 2003. - Т. VI. - № 2. - С. 106-119.
33. Голод, С.І. Сім'я і шлюб: історико-соціологічний аналіз / С.І. Голод. - СПб. : Петрополіс, 1998. - 272 с.
34. Голод, С.І. Сучасна сім'я: мачізм, фемінізм, трибадизм / С.І. Голод // Людина. - 2006. - № 6. - С. 69-81.

35. Горбачова, В. І. Батьківська компетентність як соціальна проблема / В. І. Горбачова // Вісник РДГУ. - 2009. - № 2. - С. 276-283.
36. Горлова, Е. Л. Батьківська компетентність: підходи до вивчення і розвитку / Е. Л. Горлова // Вісник РДГУ: Серія «Психологія» - 2010. - №17 (61) / 10. - С 214-224.
37. Гребенников, І.В. Основи сімейного життя / І.В. Гребенников. - М.: Просвещение, 1991. - 158 с.
38. Грицай, Л. А. Соціальний вимір сучасного російського батьківства / Л. А. Грицай // Вісник інституту соціології. – 2011. - №2. - С. 188-201.
39. Гурко, Т. А. Шлюб і батьківство у Росії / Т. А. Гурко. — М. : Інститут соціології РАН, 2008. — 325 с.
40. Гурко, Т. А. Батьківство в мінливих соціокультурних умовах / Т. А. Гурко // Соціологічні дослідження. — 1997. — № 1. – С. 23-35.
41. Гурко, Т. А. Трансформація інституту сім'ї: постановка проблем / Т. А. Гурко // Соціологічні дослідження. — 1995. — № 10. – С. 95-100.
42. Данилов С.А. Риск и потенциал интернет-социализации молодежи Известия Саратов. ун-та. Серия: Философия. Психология. Педагогика. – Саратов. 2012. Т.12. С. 42-46.
43. Деркаченко Я.А. Соціальні мережі, як середовище для технологій маніпулятивного впливу. Сучасний захист інформації. 2016. № 1. С. 51-59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/szi_2016_1_8.
44. Зимова, В. О. Педагогічна психологія: підручник для вузів / В. А. Зимова -М.: Логос, 2000.-384 с.
45. Іванов М. Психологічні аспекти негативного впливу ігрової комп'ютерної залежності на особистість людини / Document HTML. URL: <http://flogiston.ru/projects/articles/gameaddict2.shtml> ., с. 4.

46. Івашнюва С.В. Використання соціальних сервісів та соціальних мереж в освіті. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психологопедагогічні науки. 2012. № 2. С. 15-17.
47. Іконнікова С. Н. Соціологія молоді. Л.: Знання, 1985.
48. Інститут родини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fc.duny.ru/>
49. Коган К.М. Соціальні мережі як елемент нового соціального середовища. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2014. – Вип. 16. – С. 61-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2014_16_8.
50. Кон, В. С. Етнографія батьківства / В. С. Кін. – М: Вища школа, 2001. – 36 С..
51. Коробкова, В. о. Виховний потенціал сім'ї / Ст. Ст. Коробкова // Педагогічна освіта і наука. – 2009. - № 6. - С. 99-102.
52. Коробкова, Ст. Ст. Структура і зміст виховного потенціалу сім'ї / Ст. Ст. Коробкова // Педагогічна освіта і наука. – 2010. - № 9. - С. 87-92.
53. Криволапова, Н. А. Підвищення батьківської компетентності як соціальна проблема / Н. А. Криволапова, Тошо Воробйова // Специфіка педагогічної освіти в регіонах Росії. – М., 2012. - С. 143 – 146.
54. Куликова, Т. А. Сімейна педагогіка і домашнє виховання: підручник / Т. А. Куликова. – М: Видавничий центр «Академія», 2000. – 232 с.
55. Куровська, С. М. Педагогіка сім'ї: учеб. – метод. посібник / С. Н. Куровська. – Гродно: ГРГУ, 2006. – 164 с.
56. Кучмаєва, О. В. Про сучасну сім'ю і її виховному потенціал/ О. В. Кучмаєва // СОЦИС. – 2010. - № 7. - С. 49-55.

57. Лобовікова О.О., Мельніков А.С. Соціальні мережі як феномен інформаційного суспільства. Вісник Львівського університету. Львів, 2011. Вип. 5. С. 154-160.
58. Мардахаев, Л. Ст. Соціальна педагогіка: підручник / Ст. Л. Мардахаев. – М: Гардарики, 2005. – 269 с.
59. Мартинова, В. О. Соціально – педагогічна робота з сім'єю: посібник для соціальних педагогів закладів освіти, фахівців органів управління освітою / Ст. Ст. Мартинова. – Мінськ: Нац. ін-т освіти, 2010. - 216 с.
60. Медков, В. М. Соціально-демографічні характеристики подружжя та їх установки на дітність / В. М. Медков // Дітність сім'ї: вчора, сьогодні, завтра: зб. ст. — М : Думка, 1986. — С. 94-103.
61. Мертон, Р. Соціальна теорія і соціальна структура / Р. Мертон.— М : АСТ, Зберігач, 2006. – 880 с.
62. Мескон, М. Х. Основи менеджменту /М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф Хедоури. — М: Справа, 1992.
63. Молодь і сучасність / під ред. В. Т. Лісовського і В. А. Ядова. М., 1978.
64. Нестеренко Г.О. та Тишкова О.В. Сучасні соціальні мережі як інструмент неформальної освіти. Гілея: науковий вісник. 2011. Вип. 49 (№7). С. 89–93. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/2212/1/F37_doc.pdf.
65. Обухова, К. Ф. Сім'я і дитина: психологічний аспект дитячого розвитку: навчальний посібник / Л. Ф. Обухова, О. А. Шаграєва. – М, 1999. - С. 8 –89.
66. Овчарова, Н. В. Психологічний супровід батьківства / Р. Ст. Овчарова. – М: Изд – во Інституту психотерапії, 2003. – 319 с.
67. Овчарова, Н. В. Батьківство як психологічний феномен: навчальний посібник / Н. В. Овчарова. – М: Московський психолого – соціальний інститут, 2006. - 496 с.

68. Онищенко О.С., Горовий В.М., Попик В.І. та ін. Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства: монографія. НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. К., 2013. – 220 с.
69. Павленок, П. Д. Технології соціальної роботи з різними групами населення: навчальний посібник / П. Д. Павленок, М. Я. Руднєва / Під ред. проф. П. Д. Павленка. – М: ІНФРА-М, 2009. – 272 с.
70. Парсонс, Т. Система сучасних товариств / Т. Парсонс. — М. : Аспект Прес, 1998. – 270 с.
71. Пирочкина С.А., Погорелова О.П. Психолого-педагогическая и социальная поддержка подростков: программы, групповые занятия, проектная деятельность. Волгоград. 2008. 123 с.
72. Плешаков В.А. Виртуальная социализация как современный аспект квазисоциализации личности. Проблемы педагогического образования: сб. научных статей / под ред. В.А. Сластенина, Е.А. Левановой. Москва. 2005. – Вып. 21. С. 48-49.
73. Полат, Е. С. Метод проектів/ Е. С. Полат // Іноземна мова в школі. 2000. - № 3. - С. 3-10.
74. Поташник, М. М. Управління розвитком освітнього установи / М. М. Поташник // Педагогіка. – 1995. - № 2. – С. 20-26.
75. Право на дитинство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://deti-fond.tomsk.ru/main.html>
76. Сімейна педагогіка і домашнє виховання: підручник. – М: Видавничий центр «Академія», 2000. - 232 с
77. Сімейне виховання. Короткий словник / За ред. І.В. Гребенникова, Л.В. Ковинько. - М.: Политиздат, 1990. - 319 с.
78. Сізанов, А. Н. Здоров'я і сім'я: психологічний портрет / А. Н. Сізанов. - Білорусь, 2008. - 325 с.

79. Сластенін, В.А. Введення в педагогічну аксіологію: навчальний посібник для студ. вищ. пед. навч. Закладів / В.А. Сластенін, Г.І. Чіжакова. - М. : Академія, 2003. - 192 с.
80. Сластенін, В.А. Педагогіка: навчальний посібник для студ. вищ. пед. учеб. заведень / В.А. Сластенін, І.Ф. Ісаєв, Е.Н. Шиянов; під ред. В.А. Сластенина. - М. : Академія, 2002. - 576 с.
81. Смирнова, Е. Г. Психолого - педагогічний супровід формування усвідомленого батьківства в молодій сім'ї / Е. Г. Смирнова [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.dissercat.com>
82. Соціологія: підручник / за ред. В.Г. Городяненка. Київ. 2008. 544 с.
83. Співаковська, А. С. Психотерапія: гра, дитинство, родина / А. С. Співаковская. - М., 2000. - 37 с.
84. Файоль, А. З історії розвитку менеджменту / А. Файоль, Ф. Тейлор, Г. Форд // . -, 2002.
85. Філіппова, Г. Г. Психологічна готовність до материнства. Хрестоматія з перинатальної психології: Психологія вагітності, пологів та післяпологового періоду / Г. Г. Філіппова / Упоряд. А. Н. Васіна. - М. : УРАО, 2005. - С. 62-65.
86. Філіппова, Г. Г. Психологія материнства і ранній онтогенез. Навчальний посібник / Г. Г. Філіппова. - М. : Життя і думка, 1999. - 220 с.
87. Чудова, С. Г. Репродуктивне поведінку як об'єкт соціологічного дослідження: дис. ... канд. соц. Наук / С. Г. Чудова. - Барнаул, 2000. - 23 с.
88. Шульга М.І. Система соціальних медіа у процесі інтеграції у маркетингові комунікації. Науковий блог. 2010. URL: <http://naub.org.ua/?p=1245>.
89. Якимчук О. Соціальні мережі та їх аналіз. Релігія та Соціум: міжнародний часопис. – Чернівці: ЧНУ. 2012. - № 1. - С. 146-153.

URL: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/relsoc_2012_1_24.pdf.

90. Електронні соціальні мережі як інструменти сучасного навчального середовища: глосарій (видання 2-е доповнене та перероблене) / Ю.М. Богачков, О.Ю. Буров, Н.П. Дементієвська та ін.; за заг. ред. О.П. Пінчук. ІТЗН НАПН України, 2017. – 43 с.
URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/154283882.pdf>.
91. Boyd D.M., Ellison N.B. Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 2008. Vol. 13. – P.210-230.
92. Buss A, Strauss N. *Online Communities Handbook: Building Your Business and Brand on the Web*. Berkeley, CA: New Riders; 2009. – 271 p. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=pOFLHZbiAOcC&lpg=PP1&dq=Buss%20A%2C%20Strauss%20N.%20Online%20Communities%20Handbook&hl=uk&pg=PR13#v=onepage&q=Buss%20A,%20Strauss%20N.%20Online%20Communities%20Handbook&f=false>
93. Kaplan A. M., Haenlein M. Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*. 2010. Vol. 53 (1). – P. 59-68., 61.
94. The most popular Social Networking sites in 2020. URL: <https://www.broadbandsearch.net/blog/most-popular-social-networking-sites>.
95. White, M. What types of social networks exist? URL: https://socialnetworking.lovetoknow.com/What_Types_of_Social_Networks_Exist

Додатки

Анкета

Шановний респонденте!

Пропонуємо Вам відповісти на запитання анкети. На кожне запитання Ви повинні дати власну відповідь, чи вибрати один варіант із запропонованих. Дана анкета є повністю конфіденційною.

1. Зазначте будь ласка Ваш вік _____
2. Ваша сімейний стан _____
3. Чи задоволені Ви власним батьківством та обізнаністю в питанням щодо виховання дітей?
 - А) Так
 - Б) Ні, тому що мої погляди не подобаються моєму партнерові.
 - В) Ні, тому що я не схожа/схожий на авторитетних осіб та блогерів із соціальних мереж.
 - Г) Ваш варіант _____
4. Ви завжди дотримуєтеся поставлених правил та норм у сім'ї?
 - А) Так
 - Б) Ні
5. Якщо «так», то з якого джерела Ви переважно отримували/отримуєте інформацію про батьківську компетентність та виховання?
 - А) Журнали, телебачення, Інтернет, соціальні мережі.
 - Б) Від родичів, друзів, знайомих.
 - В) Від кваліфікованого спеціаліста (в психолого-педагогічній літературі)
 - Г) ваш варіант _____
6. Якщо дотримувалися правил та норм, то що Ви відчували, коли зривалися?
 - А) Пригніченість
 - Б) Невдоволеність собою
 - В) Байдужість

Г) Ваш варіант _____

7. Інформацію про батьківську компетентність та виховання я переважно дізнаюся із соціальних мереж.

А) Так, часто

Б) Так, інколи

В) Ні

8. Чи є для Вас взірцем батьківської поведінки авторитетні особи та блогери у соціальних мережах?

А) Так, часто

Б) Так, інколи

В) Ні

9. Які емоції Ви відчуваєте, коли в Інтернет мережі чи в соціальних мережах бачите зображення сучасних ідеальних сімей?

А) Не відчуваю жодних емоцій

Б) Цікавість

В) Заздрість, захоплення

Г) Ваш варіант _____

10. Чи порівнювали Ви себе з авторитетними особами та блогерами із соціальних мереж на тему батьківства?

А) Так, часто

Б) Так, інколи

В) Ні

11. Чи відчуваєте Ви дискомфорт, коли порівнюєте себе з іншими батьками у соціальних мережах?

А) Так

Б) Скоріше так

В) Ні

Г) Ваш варіант _____

12. Я формую свої уявлення про ідеальні та правильні стандарти виховання спираючись на поради, які знаходжу у соціальних мережах.

А) Так, переважно

Б) Так, інколи

В) Ні

13. Уявлення про корисність/шкідливість певних порад щодо батьківства для моєї сім'ї я формую на основі публікацій у соціальних мережах.

А) Так, переважно

Б) Так, інколи

В) Ні

14. Уявлення про здорові взаємовідносини у сім'ї, між подружжям, та між батьками і дітьми я формую на основі публікацій в соціальних мережах.

А) Так, переважно

Б) Так, інколи

В) Ні

15. Чи шукаєте Ви інформацію про батьківську компетентність та виховання у соціальних мережах?

Б) Так, інколи

В) Ні

Г) Ваш варіант _____

16. Зображення світлин ідеальної сім'ї у соціальних мережах спонукає мене пильно слідкувати за своєю сім'єю та поведінкою.

А) Так, значною мірою

Б) Так, інколи

В) Ні

17. Як ви ставитеся до інформації про батьківську компетентність та виховання у соціальних мережах.

А) Позитивно

Б) Мені байдуже, я цим не цікавлюся

В) Негативно

Г) Ваш варіант _____